

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

*Vývoj a postavení prokuratury po únoru
1948*

Plzeň 2018

Michaela Hájková

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela HÁJKOVÁ**
Osobní číslo: **R13M0051P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Vývoj a postavení prokuratury po únoru 1948**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Systém prokuratury
3. Pravomoci a nástroje prokuratury
4. Srovnání teoretického vymezení s praktickým užitím
5. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah kvalifikační práce: **min. 50 stran**

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

FLEGL, Vladimír. Československá justice a prokuratura. 1.vyd. Praha: Ústav státní správy, 1979. 251s

HRDLIČKA, Jindřich. Prokurátorské žaloby v občanském soudním řízení. 1.vyd. Praha: Academia, 1968. 76s.

PIPEK, Josef, HALAŠKA, Jaromír, KRATOCHVÍL, Zdeněk. Komentář k zákonu o prokuratuře. 1.vyd. Praha: Orbis, 1957. 334s.

PLUNDR, Otakar. Organizace justice a prokuratury. 5.vyd. Praha: Panorama, 1987. 259s.

SCHELLE, Karel. Vývoj veřejné žaloby do roku 1989. 1.vyd. Ostrava: Key Publishing, 2012. 48s. ISBN 978-80-7418-170-2

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Vilém Knoll, Ph.D.**

Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **10. března 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2018**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová, DSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 27. září 2017

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň březen 2018

Michaela Hájková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu JUDr. Vilému Knollovi, Ph.D. za trpělivost a cenné rady při vedení mé diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Organizace prokuratury po únoru 1948.....	3
1.1. Poválečný vývoj.....	3
1.2. Prokuratura po roce 1948.....	4
1.2.1. Obecná prokuratura	5
1.2.2. Generální prokuratura.....	6
1.2.3. Státní prokuratura	7
1.2.4. Vojenská prokuratura	8
1.2.5. Finanční prokuratura	9
1.2.6. Postavení prokurátorů.....	9
1.3. Prokuratura po roce 1952.....	10
1.3.1. Generální prokurátor a jeho orgány.....	11
1.4. Prokuratura po roce 1956.....	13
1.5. Prokuratura po roce 1960.....	16
1.5.1. Struktura orgánů prokuratury	17
1.5.2. Postavení prokurátorů.....	19
1.6. Prokuratura po roce 1989.....	21
2. Vybrané pravomoci a nástroje prokuratury.....	23
2.1. Prokuratura socialistického typu.....	23
2.2. Dozorová činnost prokuratury	26
2.2.1. Všeobecný dozor	28
2.2.2. Trestní stíhání osob a dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení trestním	30
2.2.3. Dozor nad zákonností postupu a rozhodování soudů a státních notářství a účast v řízení před soudy a státními notářstvími	30
2.2.4. Dozor nad zachováním zákonnosti v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova	31

2.3.	Prokurátorské žaloby v občanském soudním řízení	32
2.3.1.	Žaloba podle § 35 občanského soudního řádu.....	33
2.3.2.	Popření otcovství generálním prokurátorem	34
2.3.3.	Návrhy prokurátora, aby plnění z neplatné smlouvy připadlo státu	35
2.4.	Stížnost pro zachování zákona.....	36
3.	Prokuratura v praxi.....	39
3.1.	Nezákonná jednání prokuratury v 50. letech	39
3.1.1.	Role prokurátora v trestním řízení.....	39
3.1.2.	Odpovědnost prokurátorů za křivdy 50. let.....	41
3.2.	Státní prokuratura a její činnost.....	43
3.2.1.	Místo prokuratury v politických procesech.....	44
3.2.2.	Rehabilitace obětí politických procesů.....	46
3.2.3.	Významné politické procesy	48
3.2.3.1.	Procesy s příslušníky ozbrojených sil.....	48
3.2.3.2.	Církevní procesy	50
3.2.3.3.	Revoluce požívá své děti	51
3.3.	Prokuratura na úseku boje proti alkoholismu	53
	Závěr.....	56
	Seznam pramenů a použité literatury	58
	Resumé	62

Úvod

Prokuratura je vnímána v povědomí veřejnosti jako nástroj komunistického Československa, který byl hojně využíván před rokem 1989 k zastrašování a legalizaci protiprávního jednání s nepohodlnými občany. Prokuratura, která nahrazovala prvorepublikové státní zastupitelství, se zapsala do povědomí národa již na počátku svého působení, a to nechvalně známými politickými procesy v 50. letech.

Období politických procesů patří do černé historie Československa a prokuratura v něm hrála velmi významnou roli. V této práci bych ráda poukázala na odlišnosti zákonných norem a reálných procesů, které probíhaly spíše jako divadlo pro veřejnost a forma propagandy komunistické strany jako ochránce pracujícího lidu. Původní účel těchto procesů, tedy snaha ukázat oprávněnost únorového převratu v roce 1948, se velmi brzy proměnil ve vykonstruované soudní procesy s nepohodlnými občany, kteří stále volali po návratu prvorepublikové demokracie a odsuzovali nově nastavovaný kult jedné strany, která ovlivňuje ve společnosti všechny oblasti lidského života. Abych parafrázovala slavný citát období Velké francouzské revoluce, i zde došlo časem na všechny a likvidace se nevyhnula ani nepohodlným soudruhům.

Po období vypořádávání se s tzv. třídními nepřáteli nastalo období formování tzv. socialistické prokuratury, které bylo završeno celostátní konferencí Komunistické strany Československa v červnu roku 1956, která reagovala na výsledky XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu. Na této konferenci bylo ujednáno, že současná prokuratura je nedostačující a přestala vyhovovat potřebám společnosti, a proto je nutné zavést nové pojetí prokuratury, ještě více podle sovětského vzoru než doposud, a tyto změny co nejdříve uzákonit v novém zákoně o prokuratuře. Postupným vývojem politické situace a rozšiřováním pravomocí prokuratury došlo postupně od roku 1948 k přeměně původního pojetí orgánu veřejné žaloby na orgán strážící socialistickou zákonnost. Pravomoci, kterými prokuratura disponovala, zdaleka překračovaly jak původní představy o pokračovateli prvorepublikové formy státního zastupitelství, tak i současné pojetí státního zastupitelství.

Prokuratura působila jako nezávislý státní orgán, který nebyl podřízen ministerstvu spravedlnosti, jak je tomu dnes, ale byl odpovědný pouze vládě, nebo

později zákonodárnému sboru. Jednalo se o samostatnou centralizovanou soustavu orgánů, které byly řízeny pouze z jednoho centra a byly odpovědny jen generálnímu prokurátorovi jako hlavě celého aparátu. Pojem nezávislosti prokuratury ale nemůže být brán z dnešního pohledu, kdy by se tento model mohl zdát jako právně kvalitní. Silné propojení s politickým aparátem a souvislosti doby ovšem uvrhly prokuraturu do jiného postavení, než v jakém by se ocitla v odlišné politické atmosféře.

V čele celé soustavy stál generální prokurátor, později generální prokurátor Československé socialistické republiky a generální prokurátoři jednotlivých republik. Jim byla podřízena obecná prokuratura, což v základu znamená krajskou a okresní prokuraturu, později na jejich úrovních ještě městskou a obvodní prokuraturu. Vedle této „obecné prokuratury“ byla do prokuratury jako centralizované soustavy řazena také vojenská prokuratura pro řízení s osobami podléhající vojenské pravomoci, popřípadě polní prokuratura. S časovým odstupem se objevovaly specializované prokuratury, jako například finanční nebo dopravní prokuratura. V této práci bych se chtěla zabývat jednotlivými složkami této soustavy a vymezit jejich pravomoci a postavení v rámci prokuratury.

Dále bych chtěla poukázat na stěžejní pravomoci prokuratury, mezi které lze zařadit jednak prokurátorský dozor, který je rozdělen kromě všeobecného dozoru ještě na další úseky, jednak pravomoc prokurátora vstupovat do občanského soudního řízení a v některých případech dokonce podávat návrh na zahájení tohoto řízení. Dalším významným oprávněním prokurátora je možnost podat stížnost pro porušení zákona.

Všemi těmito orgány, instituty a pravomocemi bych se chtěla ve své práci zabývat podrobněji, a to jak z pohledu dobové literatury a příslušných zákonů, tak i z pohledu odborné literatury tehdejší i současné doby.

1. Organizace prokuratury po únoru 1948

1.1. Poválečný vývoj

Po ukončení války v Evropě v květnu 1945 bylo jedním z hlavních problémů nastolení právního řádu, který by byl očištěn od křivd minulosti, ale zároveň by odpovídal potřebám tehdejší společnosti. Bezprostřední návrat k prvorepublikové právní úpravě by nebyl zcela efektivní, jelikož tehdejší právní úprava velmi často vycházela z právních předpisů Rakouska-Uherska, které byly přijaty tzv. recepční normou, a proto byly velmi zastaralé a právní úprava neodpovídala současné situaci z pohledu poválečného Československa. Dalším problémem byla roztržičnost právní úpravy v Československu, protože ne všechna právní odvětví se za první republiky podařilo kodifikovat ve sjednocené verzi také pro Slovensko a ve válečném období byl Slovenský stát jako takový autonomní a byl tedy oprávněn vydávat své vlastní předpisy.

Předchůdcem prokuratury bylo státní zastupitelství, které bylo zřízeno v roce 1848 jako orgán veřejné žaloby pro oblast tiskovin, později byla tato působnost rozšířena na celou trestní oblast jako takovou.¹ Stěžejním předpisem pro úpravu státního zastupitelství byl trestní řád z dob Rakouska-Uherska, který byl vydán jako zákon č. 119/1873 ř. z. Prokuratura (tehdejší státní zastupitelství) byla organizována jako složka podřízená ministru justice a skládala se ze dvou základních složek – Generální prokuratura a soustava státních zastupitelství. Tyto složky byly na sobě nezávislé a nebyly si nijak vzájemně podřízeny. Soustava státních prokuratur byla trojstuňňová a skládala se z tzv. funkcionářů státních zastupitelství, kteří působili u okresních soudů, dále z jim nadřízených vedoucích státních zástupců při krajských soudech a jako nadřízení oběma složkám působili vrchní prokurátoři při vrchních (zemských) soudech. Generální prokurátor působil při Nejvyšším soudu.²

Tato úprava zůstala v platnosti i po skončení 2. světové války. Po vzniku mimořádných lidových soudů působil mnoho státních zástupců i zde jako veřejní žalobci. Toto uspořádání ovšem nevyhovovalo pozdějším

---

¹ Lata, J. Prokuratura. In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 848

² tamtéž str. 849

politickým změnám po únoru 1948, a proto soustava státních zastupitelství zaniká a je nahrazena pozdější prokuraturou.

1.2. Prokuratura po roce 1948

Zásadní změny v právním řádu Československé republiky nastávají po vydání ústavního zákona č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, která vešla ve známost jako Ústava 9. května. Již v úvodním prohlášení je uvedeno, že československý lid je rozhodnut budovat stát jako lidovou demokracii, která má zajistit cestu k socialismu. Toto prohlášení jako celek jasně ukazuje, kam se bude ubírat vývoj celé republiky a jaká společenská atmosféra bude obklopovat obyvatelstvo po následující roky. Ústava v závěrečných a přechodných ustanoveních § 173 dále stanoví, že ústavní listina z roku 1920 pozbývá platnosti a tím i ostatní ústavní zákony i jiné zákony, které jsou v rozporu s novou Ústavou, nebo které upravují věci odlišně. Tímto byl položen základ pro přestavbu právního řádu jako celku a pro vydání nových předpisů, které budou poplatné své době. Tzv. právníká dvouletka, která měla tyto změny realizovat, byla vyhlášena na podzim 1948.³

Prokuratura byla zavedena na našem území zákonem č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví ze dne 22. prosince 1948, který nabyl účinnosti dne 1. února 1949 a jako taková nahradila dosavadní státní zastupitelství. Tento zákon upravuje novou organizaci soudnictví, kde ve své části první zavádí soustavu soudů, kterou tvoří okresní soudy, krajské soudy, Nejvyšší soud a dále zavádí laický prvek do justice, nový institut tzv. soudce z lidu, kdy tyto soudci z lidu jsou přiřazeni k jednotlivým stupňům soudní soustavy. Soudci z lidu se stali na dlouhou dobu součástí justice a v následujících letech bylo jejich postavení ještě více upevňováno a rozšiřován jejich vliv. Po celostátní konferenci KSČ v roce 1956 se ministr spravedlnosti vyjádřil takto: soudci se stávají volenými funkcionáři (volí je národní výbory na 3 roky) a jsou přímo odpovědní za svá rozhodnutí pracujícím lidu podle leninského principu účasti mas na správě státu. Podle jeho slov čím více se bude pracující lid podílet na provádění zákonů, tím více bude upevněna socialistická zákonnost. Počet

---

³ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002, str. 211

soudců z lidu byl v tomto roce rozšířen z 16 000 na 50 000, což svědčí o zvýšení jejich vlivu na chod justice. V roce 1957 je dokonce zvoleno pouhých 1380 soudců z povolání do funkce soudce a kolem 53 000 soudců z lidu.⁴

Ustanovení § 20 zákona o zlidovění soudnictví upravuje tzv. úřady veřejné žaloby, tedy okresní a krajskou prokuraturu. Územní organizace prokuratury je navázána na soudní soustavu. Do soustavy prokuratury je dále řazena Generální prokuratura, jednotlivé vojenské prokuratury, Státní prokuratura a na přechodné období také finanční prokuratury. Tyto instituty ještě nepatřily do jednotné centralizované soustavy, ale působily samostatně, nezávisle na obecné prokuratuře.

O těchto institutech pojednávají následující podkapitoly.

1.2.1. Obecná prokuratura

V sídlech okresních soudů se zřizují okresní prokuratury jako úřady veřejné žaloby první stolice, které tvoří vždy okresní prokurátor a určitý počet náměstků. Obdobně jsou ustanoveny krajské prokuratury, které jsou zřízeny v sídlech krajských soudů. Tyto úřady jsou ve vztahu nadřízenosti a podřízenosti a prokuratura jako taková je podřízena ministru spravedlnosti.⁵ Zákon o zlidovění soudnictví dále také upravuje systemizaci služebních míst jednotlivých prokurátorů a jejich náměstků podle příslušnosti ke konkrétnímu soudu.⁶ V řízení ve věcech trestních je podle zákona o zlidovění soudnictví stanovena příslušnost úřadů veřejné žaloby dle ustanovení § 67 tak, že „*Úkony veřejné žaloby vykonává u okresního soudu okresní prokuratura, u krajského soudu krajská prokuratura.*“

Nové trestní předpisy, zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon a především zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ze dne 12. července 1950, které nabyly účinnosti dne 1. srpna 1950, dále upravovaly a rozvíjely úpravu prokuratury. Úkolem prokurátora v trestním řízení je pečovat o zachování zákonů a jejich použití v zájmu pracujícího lidu. Prokurátor koná

---

⁴ ŠKODA, Václav. *Čím větší bude účast lidu na našem soudnictví, tím lépe bude zajištěna socialistická zákonnost.* Život strany. Praha: Rudé právo, 1957, č. 20, str. 17-19

⁵ § 20 zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, znění ke dni 26. 1. 1949

⁶ § 21 zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, znění ke dni 26. 1. 1949

přípravné řízení, dohlíží na spravedlivé potrestání pachatele a výkon uloženého trestu.⁷ Ke konání přípravného řízení je podle ustanovení § 15 trestního řádu obecně příslušný ten okresní prokurátor, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán, pokud se nejedná o trestné činy, kde je příslušný státní prokurátor.

1.2.2. Generální prokuratura

*„Generální prokuratura působící u Nejvyššího soudu nebyla orgánem žaloby. Generální prokurátor však nově získal právo podávat do pravomocných rozhodnutí řádného, zvláštního nebo rozhodčího soudu stížnost pro zachování zákona.“*⁸ V čele stál generální prokurátor, který byl jmenován do své funkce prezidentem republiky. Generální prokurátor ještě v tomto období nestál v čele obecné prokuratury, ta spadala pod Ministerstvo spravedlnosti. Postupem času mu byly svěřeny nové pravomoci a jeho vliv rostl. Přijetím trestního řádu v roce 1950 získal nově oprávnění podávat u Nejvyššího soudu stížnost pro porušení zákona, původně stížnost pro zachování zákona, proti pravomocnému rozhodnutí prokurátora nebo soudu, pokud byl tímto rozhodnutím porušen zákon.⁹ Původně byl generální prokurátor oprávněn podat tuto stížnost jen proti rozhodnutí soudu podle zákona o zlidovění soudnictví z roku 1948, nově bylo toto oprávnění rozšířeno i na nezákonná rozhodnutí podřízených prokurátorů. Dále podle ustanovení § 36 trestního řádu rozhoduje generální prokurátor o stížnosti proti usnesení státního prokurátora.

Potřeba nové organizace Generální prokuratury jako celku se ukázala hned po několika letech působení této instituce v novém režimu. Vzhledem ke snaze do budoucna prokuraturu jako celek sjednotit pod vedení generálního prokurátora, byly nutné personální změny, které by více vyhovovaly politické atmosféře. Z kádrového hodnocení zaměstnanců Generální prokuratury z roku 1951 je více než jasné, že ač tyto změny musí být provedeny postupně a organizovaně, změna je nutná. Tyto změny, jak vyplývá z dokumentu, nejsou

---

⁷ § 2 zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění ke dni 1. 8. 1950

⁸ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 541

⁹ § 216 zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění ke dni 1. 8. 1950

nutné jen v řadách samotných prokurátorů, ale i mezi řadovými zaměstnanci. „Příštímu kádrovému obsazení Generální prokuratury musí kádrový odbor věnovati daleko více péče, než tomu bylo dosud. Velmi závažná slabina se projevuje přímo ve vedení... naprosto nestačí zvládnout úkoly, nevidí jasně všechny problémy trestního i civilního soudnictví a je vlastně reprezentantem ve starém slova smyslu. Mnohé kryje a není u něho naděje dalšího politického a odborného růstu...Z bezpečnostních důvodů je třeba ihned přikročiti k výměně topiče, který byl převzat i s budovou po dřívějších uživatelích. Chodí za ním jeptišky a kněží, je to zámečník, který prakticky může do všech úřadoven...“¹⁰

1.2.3. Státní prokuratura

Státní prokuratura byla nově zřízena jako specializovaná instituce. Stalo se tak zákonem č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, který popisoval skutkové podstaty vybraných trestných činů a zákonem č. 232/1948 Sb., o Státním soudu, který byl příslušný projednávat trestné činy podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky s působností na celém území Československé republiky. Tímto zákonem byla podle ustanovení § 12 odst. 1 k úkonům veřejné žaloby příslušná Státní prokuratura působící u tohoto Státního soudu se sídlem v Praze. Členy této prokuratury jsou státní prokurátor a státní viceprokurátoři. Státní prokurátor byl podle tohoto zákona přímo podřízen ministru spravedlnosti a byl tedy nezávislý na soustavě obecných prokuratur.

Podle úpravy v trestním řádu z roku 1950 byl státní prokurátor příslušný konat přípravné řízení o trestných činech proti republice, za které zákon stanovil trest odnětí svobody s dolní hranicí alespoň 10 let, trest odnětí svobody na doživotí, nebo trest smrti. O těchto trestných činech koná státní prokurátor přípravné řízení obligatorně. Dále může konat přípravné řízení o

---

¹⁰ Dokument č. 23. VOREL, J.; ŠIMÁNKOVÁ, A.; BABKA, L. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl II.* 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, str. 192-201

ostatních trestných činech proti republice, o trestných činech příslušníků Sboru národní bezpečnosti a o některých dalších trestných činech.¹¹

Státní soud byl spolu se Státní prokuraturou zrušen k 1. 1. 1953 a tím byla ukončena jeho činnost. Jejich krátké působení ovšem silně ovlivnilo vývoj společnosti a mělo zásadní vliv na trestní soudnictví a trestní řízení tehdejší doby jako takové.

1.2.4. Vojenská prokuratura

Vojenská prokuratura je součástí soustavy, ale není včleněna do tzv. obecné prokuratury. Vojenskou prokuraturu upravuje trestní řád z roku 1950. Úkolem vojenského prokurátora je podle trestního řádu chránit bojeschopnost ozbrojených sborů a upevňovat velitelskou pravomoc.¹² Pravomoc vojenského prokurátora vykonávali podle ustanovení § 315 trestního řádu nižší vojenský prokurátor, dále jemu nadřízený vyšší vojenský prokurátor a jako společně nadřízený oběma předchozím vykonával tuto pravomoc také nejvyšší vojenský prokurátor. V případě polního řízení vykonává pravomoc nižšího vojenského prokurátora příslušný nižší polní prokurátor a namísto vyššího vojenského prokurátora je příslušný vyšší polní prokurátor. Polní prokuraturu nevede osoba ve funkci nejvyššího polního prokurátora, ale příslušný polní prokurátor je podřízen veliteli, u kterého je zřízen polní soud, u něhož je konkrétní polní prokurátor činný.

Ustanovování vojenských prokurátorů probíhá podle následujících pravidel. Nejvyššího vojenského prokurátora ustanovuje prezident republiky a náměstky nejvyššího vojenského prokurátora zase ministr národní obrany, který ustanovuje také ostatní vojenské prokurátory i jejich náměstky. Jednotlivé polní prokurátory ustanovuje hlavní velitel s tím, že ustanovení nižších polních prokurátorů může delegovat na velitele, který je mu podřízen. Funkci vojenského prokurátora může vykonávat pouze důstojník v činné službě, nikoli osoba z řad civilního obyvatelstva.¹³ Sídlo ustanovených prokurátorů je zpravidla shodné se sídly vojenských soudů, popřípadě polních

---

¹¹ § 13 zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění ke dni 1. 8. 1950

¹² § 2 zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění ke dni 1. 8. 1950

¹³ § 316 zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění ke dni 1. 8. 1950

soudů, ke kterým jsou příslušní. Vojenské soudnictví jako takové je dále upraveno v ustanovení § 7 a násl. trestního řádu.

1.2.5. Finanční prokuratura

Finanční prokuraturu upravoval zákon č. 270/1949 Sb., o finančních prokuraturách, který nabyl účinnosti dne 1. 2. 1950 a byl zrušen ke dni 1. 1. 1953 zákonem č. 65/1952 Sb., o prokuratuře. Původní finanční prokuratury, které byly zřízeny zákonem č. 97/1933 Sb., o finančních prokuraturách, nebyly zrušeny, ale byly přeměněny podle požadavků nové právní úpravy. Jednalo se o finanční prokuratury v Praze, Brně a v Bratislavě.¹⁴ Úkolem finančních prokurátorů bylo podle ustanovení § 1 zastupovat stát, svazky lidové správy a takové právní podmínky, na jejichž zastupování byl veřejný zájem. Při své činnosti mají tito prokurátoři povinnost přispívat k zachování a upevnění právního řádu lidové demokracie. Jednotlivé finanční prokuratury podléhají doзору ministra spravedlnosti spolu s ministrem financí a jsou tvořeny finančním prokurátorem, jeho náměstkem a dalšími odbornými zaměstnanci. Tyto specializované prokuratury jsou zpravidla zřízeny v sídlech jednotlivých krajských soudů s působností v obvodu tohoto soudu.

1.2.6. Postavení prokurátorů

Po převratu v únoru 1948 a změně politické atmosféry bylo nutné dosadit do veřejných funkcí osoby, které byly politicky spolehlivé a poplatné své době. Personální čistky se nevyhnuly ani státnímu zastupitelství, tedy nové prokuratuře. Největším problémem se stala skutečnost, že mnohem důležitějším požadavkem na výkon funkce prokurátora, soudce a obdobných pozic byla politická spolehlivost než řádné právní vzdělání. Tehdejší právní elita jen z malé části splňovala požadavky nové doby, a tak nastala otázka, jak zaplnit prázdné pozice odpovídajícími pracovníky. Při Ministerstvu spravedlnosti byla zřízena tzv. Právní škola pracujících, která měla vyškolit nové odborníky, kteří ale ve výsledku kvalitou rozhodně neodpovídali právně vzdělaným osobám a nemohli tedy pracovat tak kvalitně, jak by měli. Toto kritérium pro jmenování do funkce ale bohužel nebylo klíčové. To se také později odrazilo na celkové kvalitě justice a prokuratury, která rozhodovala

---

¹⁴ § 6 zákona č. 270/1949 Sb., o finančních prokuraturách ve znění ke dni 1. 2. 1950

spíše podle naučených vzorových situací, než podle principů řádného spravedlivého procesu. Tito noví, tzv. dělničtí prokurátoři obsadili drtivou většinu pozic ve vedoucích postaveních nejen na okresní úrovni, ale i na těch vyšších, a to pouze po 10 měsících výuky a 2 měsících strávených na stáži.¹⁵

Zásady rozmístění absolventů této právnické školy stanovily na základě toho, že většina absolventů nabyla dobrých vědomostí politických a odborných pro výkon funkce okresního prokurátora, že bude možné použít tyto absolventy v praxi. Počítalo se s neochotou odborníků spolupracovat s absolventy i přesto, že podle předpokladu bylo možné získat potřebné odborné znalosti během jednoho roku pro výkon funkce prokurátora. Z těchto důvodů bylo navrženo, aby tito noví dělničtí prokurátoři byli napřed přiděleni na 3 měsíce k politicky prověřenému okresnímu nebo krajskému prokurátorovi, aby pak mohli lépe „čelit nástrahám justičních byrokratů.“¹⁶

1.3. Prokuratura po roce 1952

Zásadní změny nastávají přijetím ústavního zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře a zákona č. 65/1952 Sb., o prokuratuře. Tyto právní předpisy sice nezavádí prokuraturu na našem území, ta už v Československu působila od roku 1948, ale těmito zákony se prokuratura stává jednotným nezávislým orgánem, který je organizačně oddělen od ostatních složek státní moci. Do čela prokuratury je postaven generální prokurátor, který již není podřízen ministru spravedlnosti a je zcela nezávislý. Generálního prokurátora jmenuje do funkce prezident republiky a ze svého jednání je odpovědný vládě. Ostatní orgány prokuratury jsou nezávislé a jsou zcela podřízeny generálnímu prokurátorovi.¹⁷ Do soustavy prokuratur jsou také nově začleněny vojenské prokuratury, které měly doposud samostatné postavení. Působnost a sídla prokurátorů se shodují s obvody soudů, při kterých jsou prokurátoři činní.

---

¹⁵ Lata, J. Prokuratura. In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 853

¹⁶ Dokument č. 13. VOREL, J.; ŠIMÁNKOVÁ, A.; BABKA, L. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl II*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, str. 156-157

¹⁷ §§ 7, 8 ústavního zákona č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře ve znění ke dni 1. 1. 1953

1.3.1. Generální prokurátor a jeho orgány

Úkolem generálního prokurátora je podle ustanovení § 1 odst. 1 zákona o prokuratuře střežit, prosazovat a upevňovat socialistickou zákonnost. Generální prokurátor dále podle tohoto ustanovení chrání společenský řád a státní zřízení republiky, její socialistickou výstavbu, socialistické vlastnictví, jakož i zájmy pracujícího lidu proti nepřátelům a jiným rušitelům jeho budovatelského úsilí, chrání bojeschopnost ozbrojených sborů a kázeň a pořádek v nich stanovený, upevňuje velitelskou pravomoc a přispívá k zabezpečení obrany vlasti a vychovává občany k dodržování zákonů, jiných právních předpisů a pravidel socialistického soužití a k plnění občanských povinností.¹⁸ Jako orgán dozoru je povinen přijímat podněty občanů a zabývat se jimi. Generální prokurátor je oprávněn podat protest proti rozhodnutí a opatření národního výboru, úřadu a jiných institucí, pokud toto rozhodnutí nebo opatření odporuje právnímu řádu. Ve své funkci má generální prokurátor postavení předsedy ústředního úřadu.

Působnost generálního prokurátora je stanovena demonstrativně v ustanovení § 2 zákona o prokuratuře. Generální prokurátor tedy a) upozorňuje úřady, národní výbory, orgány a instituce na zjištěné závady a dává podnět k přezkoumání rozhodnutí a opatření, která odporují právnímu řádu; b) pečuje o zjišťování trestných činů a spravedlivé potrestání pachatelů a dohlíží na výkon trestů jim uložených; c) dohlíží, aby orgány národní bezpečnosti postupovaly podle zákona; d) účastní se řízení před soudy podle ustanovení soudních řádů, dozírá, aby soudy správně a jednotně užívaly zákonů, a zajišťuje ochranu zájmů státu a pracujících v řízení ve věcech občanskoprávních.

Orgány generálního prokurátora jsou vymezeny v ustanovení § 7 a násl. zákona o prokuratuře. Jsou jimi: a) náměstkové generálního prokurátora, b) krajští a okresní prokurátoři a jejich náměstkové, c) vyšší a nižší vojenští prokurátoři a jejich náměstkové, jakož i vyšší a nižší polní prokurátoři a jejich náměstkové, d) ostatní prokurátoři a vojenští prokurátoři. Podmínkou je, aby jedním z náměstků generálního prokurátora byl hlavní vojenský prokurátor.

---

¹⁸ § 1 odst. 1 zákona č. 65/1952 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 1. 1953

Generální prokurátor jmenuje a odvolává své náměstky a prokurátory samostatně. Výjimku tvoří vojenští a polní prokurátoři. Vojenské prokurátory jmenuje generální prokurátor po dohodě s ministrem národní obrany z řad důstojníků v činné službě. Vojenská prokuratura byla tedy organizačně začleněna do nového jednotného systému prokuratury, ale generální prokurátor může jmenovat tyto prokurátory jen po dohodě s ministrem národní obrany a nemá tedy pravomoc o tom autonomně rozhodovat. Hlavního vojenského prokurátora jmenuje a odvolává prezident republiky na návrh generálního prokurátora a ministra národní obrany. Polní prokurátory jmenuje a odvolává prezident republiky, který má funkci vrchního velitele ozbrojených sil. Tuto pravomoc je prezident republiky oprávněn delegovat na jiné vojenské orgány. Polním prokurátorem může být opět ustanoven jen důstojník v činné službě.

Prokuratura je hierarchicky uspořádaná. V čele stojí generální prokurátor, kterému jsou ostatní složky podřízeny. Krajší prokurátoři jsou nadřizeni příslušným okresním prokurátorům a společně s nimi jsou podřizeni generálnímu prokurátorovi. Hlavnímu vojenskému prokurátoru jsou podřizeni vojenští a polní prokurátoři. Ti jsou opět hierarchicky uspořádáni tak, že nižší vojenští prokurátoři jsou podřizeni vyšším vojenským prokurátorům a obdobně nižší polní prokurátoři jsou podřizeni vyšším polním prokurátorům. Ti všichni jsou poté prostřednictvím nadřízeného hlavního vojenského prokurátora podřizeni generálnímu prokurátoru. Každý prokurátor musí složit přísahu, která zní: „*Přisáhám, že budu věren Československé republice, jejímu společenskému řádu a státnímu zřízení, jejímu presidentu a její vládě, že budu zachovávat zákony a jiné právní předpisy a pečovat, aby jich bylo užíváno podle zásad socialistické zákonnosti v zájmu pracujícího lidu, a přísně zachovávat mlčenlivost o úředních věcech.*“¹⁹ Přisahu skládají prokurátoři do rukou nadřízeného prokurátora, polní prokurátoři do rukou velitele, který je ustanovil a sám generální prokurátor skládá přísahu do rukou prezidenta republiky.

---

¹⁹ § 10 odst. 1 zákona č. 65/1952 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 1. 1953

1.4. Prokuratura po roce 1956

Zákonem č. 65/1956 Sb., o prokuratuře, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1957, byl zrušen původní zákon o prokuratuře z roku 1952. Generální prokurátor podle nové úpravy stál opět v čele jednotné a centralizované prokuratury a byl oprávněn vykonávat nejvyšší dozor nad zachováním socialistické zákonnosti. Jeho úkolem bylo střežit, prosazovat a upevňovat socialistickou zákonnost, zejména tím, že měl dozírat na správné a jednotné používání a zachování zákonů a jiných právních předpisů na území Československé republiky a vychovávat občany k dodržování těchto zákonů, k ochraně socialistického vlastnictví, k pracovní kázni a v neposlední řadě k zachování pravidel socialistického soužití.²⁰

Změny provedené tímto zákonem zasahovaly také do struktury prokuratury jako celku. Jak už bylo zmíněno, v čele prokuratury nadále zůstává generální prokurátor jako hlava celé soustavy. Generální prokurátor je do své funkce jmenován prezidentem republiky na návrh vlády a slib v tomto znění „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věrný a oddaný republice Československé a jejímu lidově demokratickému zřízení, že budu střežit, prosazovat a upevňovat socialistickou zákonnost, dbát při plnění všech svých povinností zájmů republiky a pracujících lidu a zachovávat mlčenlivost ve věcech úředních.*“²¹ skládá do rukou prezidenta republiky. Ostatní prokurátoři a také nově zřízení vyšetřovatelé prokuratury skládají slib ve stejném znění. Prokurátoři skládají slib do rukou nadřízeného prokurátora a vyšetřovatelé skládají slib do rukou nadřízeného prokurátora tomu prokurátorovi, u něhož jsou zřízeni podle ustanovení § 33 zákona o prokuratuře. Jednotliví prokurátoři jsou nadále nezávislí na místních orgánech a podléhají pouze generálnímu prokurátorovi. Generální prokurátor vykonává nejvyšší dozor, který je specifikován v ustanovení § 3 zákona o prokuratuře a je jím tedy a) dozor nad zachováním zákonů a jiných právních předpisů národními výbory, ministerstvy a jinými orgány včetně podniků a družstev (tzv. všeobecný dozor); b) trestní stíhání osob, které se dopustily trestných činů nebo přestupků; c) dozor nad zachováním zákonnosti orgány v přípravném řízení;

²⁰ § 1 zákona č. 65/1956 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 1. 1957

²¹ § 33 odst. 1 zákona č. 65/1956 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 1. 1957

d) účast v řízení před soudy a dozor nad zákonností rozhodování soudů a státních notářství; e) dozor nad zachováním zákonnosti v zařízení, která jsou určena k výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení nebo ochranné výchovy. Tímto ustanovením byl dozor přesněji vymezen na jednotlivé úseky oproti dřívější úpravě a také byl přesněji upraven způsob provádění jednotlivých úseků dozoru.²² Další rozšíření vlivu generálního prokurátora spočívá v jeho oprávnění účastnit se zasedání vlády s poradním hlasem a také zasedání národních výborů a dalších orgánů státní správy.²³ Díky těmto oprávněním mohl nyní generální prokurátor zasahovat také do výkonné moci.

Struktura podřízených orgánů generálního prokurátora byla upravena v § 24 zákona o prokuratuře a byli mu tedy podřízeni jeho náměstkové (jeden z náměstků generálního prokurátora byl opět hlavní vojenský prokurátor), dále krajsí a okresní prokurátoři společně se svými náměstky, nově zřízení městští a obvodní prokurátoři a jejich náměstci a ostatní prokurátoři. Vojenská prokuratura zůstává nadále součástí jednotné prokuratury. Nově byly zřízeny dopravní prokuratury, přičemž konkrétně byli generálnímu prokurátorovi podřízeni oblastní a obvodní dopravní prokurátoři a jejich náměstkové. Jeden náměstek generálního prokurátora byl pověřen výkonem dozoru na Slovensku v rozsahu určeném generálním prokurátorem. Městští prokurátoři měli pravomoc krajských prokurátorů ve svém obvodě a obvodní prokurátoři pravomoc okresních prokurátorů. V mezích věcné působnosti vykonával pravomoc krajského prokurátora oblastní dopravní prokurátor a pravomoc okresního prokurátora obvodní dopravní prokurátor. Sídla a obvody jednotlivých prokurátorů se shodují se sídly a obvody národních výborů, ke kterým jsou přiřazeni dle své místní působnosti. Nadřízený prokurátor si mohl atrahovat jednotlivé úkoly prokurátorů jemu podřízených.

Nově vzniklé dopravní prokuratury dozorovaly úsek železniční dopravy. Jen po několika letech působení, konkrétně v roce 1960 byly zrušeny

---

²² Lata, J. Prokuratura. In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 862

²³ § 6 zákona č. 65/1956 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 1. 1957

příkazem generálního prokurátora a jejich působnost byla přenesena na určité okresní a krajské prokuratury, kde byli ustanoveni specializovaní dopravní prokurátoři.²⁴ Dopravní prokuratura jako samostatný úsek v rámci prokuratury tak byla zrušena jen příkazem bez novelizace zákona o prokuratuře. To je dalším příkladem silného vlivu osoby generálního prokurátora.

Požadavky na osobu prokurátora jsou následující. Prokurátorem může být ustanoven jen svéprávný a bezúhonný občan Československé republiky, který má ukončené právní vzdělání, je starší 24 let, má potřebnou praxi a složil závěrečnou zkoušku. Podmínka praxe a závěrečné zkoušky může být prominuta generálním prokurátorem z důležitých důvodů. Tímto ustanovením se opět rozšiřuje vliv generálního prokurátora. Vojenský prokurátor může být jen důstojník v činné službě.²⁵

Nově se zřizují vyšetřovatelé prokuratury, kteří vykonávají svou funkci samostatně pod dohledem prokurátora, u něhož byli zřízeni. Oprávnění ustanovovat vyšetřovatele má generální prokurátor při splnění stejných požadavků, jaké jsou kladeny na výkon funkce prokurátora. U vyšetřovatelů se projevuje ještě větší možná benevolence generálního prokurátora při jejich ustanovování, protože ten může z důležitých důvodů prominout uchazeči navíc ještě to, že nemá právní vzdělání, a dokonce lze prominout i nedosažení potřebného věku. Z toho vyplývá, že jako vyšetřovatel může být teoreticky jmenován kterýkoliv československý občan, který splňuje pouze podmínku svéprávnosti a bezúhonnosti.²⁶

---

²⁴ Lata, J. Prokuratura. In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 863

²⁵ § 25 zákona č. 65/1956 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 1. 1957

²⁶ § 30 a násl. zákona č. 65/1956 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 1. 1957

1.5. Prokuratura po roce 1960

Po přijetí nové tzv. socialistické ústavy v roce 1960 a následné federalizaci státu v roce 1968 nastali zákonitě organizační změny. Základním úkolem prokuratury se stává „ochrana socialistické zákonnosti na celém území Československé socialistické republiky.“²⁷ Prokuratura je nadále nezávislá na jiných orgánech státní moci, vykonává nad nimi dozor a je postavena na roveň soudům. „Prokuratura je centralizovaná a jednotná soustava orgánů v čele s generálním prokurátorem ČSSR, která jako zvláštní součást mechanismu československého socialistického státu přispívá v mezích své působnosti k uskutečňování jeho funkcí samostatnou ústavní formou státní činnosti.“²⁸

Nová Ústava státu č. 100/1960 Sb. již konkrétně prokuraturu zmiňovala ve své hlavě osmé společně s justicí. Prokuratuře v čele s generálním prokurátorem je svěřen dozor nad zachováním zákonů. Také zůstává v platnosti podřízenost ostatních prokurátorů výhradně generálnímu prokurátorovi. Nově ovšem Ústava upravuje odpovědnost generálního prokurátora. Podle čl. 105 ústavy jmenuje a odvolává generálního prokurátora i nadále prezident republiky, ale již není odpovědný vládě, jako tomu bylo v předešlých letech, ale Národnímu shromáždění. Tím se prokuratura vyvázala z odpovědnosti moci výkonné a stala se jakýmsi samostatným státním orgánem., který byl podřízen moci zákonodárné. Dále byl vydán zákon č. 36/1960 Sb. o územním členění státu, který zredukoval počet krajů a okresů v republice. V návaznosti na tento zákon se také zmenšil počet krajských a okresních prokuratur.²⁹ Na tyto změny poté reagoval nový zákon o prokuratuře z roku 1965.

Vydáním ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci s účinností od 1. 1. 1969 vzniká federativní stát. Podle ustanovení čl. 1 odst. 1

---

²⁷ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 149

²⁸ tamtéž str. 152

²⁹ Lata, J. Prokuratura. In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 868

je „Československá socialistická republika federativní stát svou rovnoprávných bratrských národů, Čechů a Slováků.“ Tímto vznikají nové státní útvary tak, jak jsou vymezeny v ustanovení čl. 3 odst. 1, tedy tak, že „území Československé socialistické republiky tvoří území České socialistické republiky a území Slovenské socialistické republiky.“ Nová územní organizace státu samozřejmě ovlivnila i organizaci prokuratury. Dále podle ustanovení čl. 145 zmiňovala organizaci soudů a prokuratury ve federaci. Podle tohoto ustanovení měla být organizace upravena zvláštním ústavním zákonem Federálního shromáždění, tedy novým zákonodárným sborem Československé socialistické republiky. Plánovaný ústavní zákon o jakési federativní prokuratuře ovšem nebyl realizován, namísto něho byl pouze novelizován původní zákon o prokuratuře z roku 1965 federálním zákonem č. 20/1970 Sb., o prokuratuře.

Zákon o prokuratuře z roku 1965 je posledním z řady zákonů, které upravují samostatně prokuraturu a s novelizacemi zůstává platný až do přijetí zákona o státním zastupitelství č. 283/1993 Sb.

1.5.1. Struktura orgánů prokuratury

Zákon č. 60/1965 Sb., o prokuratuře s účinností od 1. 8. 1965 zrušuje zákon o prokuratuře z roku 1956. Tímto zákonem byla naposledy upravena jednotná prokuratura. V základních ustanoveních tohoto zákona je opět stanoveno, že dozor nad zákony náleží prokuratuře, jejíž orgány tvoří jednotnou soustavu v čele s generálním prokurátorem, kterému jsou všichni ostatní prokurátoři podřízeni. Generální prokurátor se na požádání účastní povinně zasedání Národního shromáždění, kterému podává zprávy o stavu socialistické zákonnosti a předkládá jeho předsednictvu otázky, které je třeba upravit zákonem. Stejně postupuje také vůči Slovenské národní radě.³⁰ Generální prokurátor jako hlava celé prokuratury řídí a kontroluje její činnost, vydává příkazy a závazné pokyny a je zastupován svými náměstky.

Část čtvrtá zákona o prokuratuře upravuje organizaci prokuratury. Podle ustanovení § 30 a násl. se prokuratura člení na Generální prokuraturu, jejíž součástí je také Hlavní vojenská prokuratura, dále se člení na krajské

---

³⁰ § 7 zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 8. 1965

prokuratury a na její úrovni Městskou prokuraturu v Praze, okresní prokuratury a jim odpovídající obvodní prokuratury v Praze. Dále jsou do prokuratury začleněny vyšší vojenské a vojenské obvodové prokuratury. Sídla a obvody jednotlivých prokuratur se opět shodují se sídly a obvody příslušných národních výborů. Co do vedení jednotlivých prokuratur, tak v čele Hlavní vojenské prokuratury stojí hlavní vojenský prokurátor, v čele vyšších vojenských prokuratur stojí vyšší vojenští prokurátoři a obdobně v čele vojenských obvodových prokuratur stojí obvodoví vojenští prokurátoři. Krajští (městští) prokurátoři stojí v čele krajských, popřípadě městských prokuratur a okresní (obvodní) prokurátoři stojí v čele okresních (obvodních) prokuratur. K jednotlivým prokuraturám jsou příslušní prokurátoři a vyšetřovatelé prokuratury, kteří jsou podřízeni jednotlivým vedoucím prokurátorům.³¹

Po vzniku federace bylo nutné přizpůsobit soustavu prokuratury podle nového federativního uspořádání státu. Byl vydán ústavní zákon č. 155/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje hlava osmá Ústavy. Tyto změny byly následně realizovány novelou zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře, konkrétně zákonem č. 147/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o prokuratuře. Tyto změny byly účinné od 1. 1. 1970. Podle nového znění zákona o prokuratuře tvoří orgány prokuratury jednotnou centralizovanou soustavu, která je vedena generálním prokurátorem Československé socialistické republiky. „*Orgány Generální prokuratury Československé socialistické republiky a vojenských prokuratur jsou podřízeny generálnímu prokurátorovi Československé socialistické republiky. Orgány prokuratury v České socialistické republice jsou podřízeny generálnímu prokurátorovi České socialistické republiky. Orgány prokuratury ve Slovenské socialistické republice jsou podřízeny generálnímu prokurátorovi Slovenské socialistické republiky.*“³² Generální prokurátoři jednotlivých republik jsou podřízeni generálnímu prokurátorovi ČSSR při výkonu dozoru nad prováděním a zachováním zákonů a jiných právních předpisů, pokud tyto předpisy byly vydány orgány federace.³³ Co do odpovědnosti jednotlivých generálních prokurátorů, tak podle ustanovení § 6

³¹ § 32 zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 8. 1965

³² § 1 odst. 3 zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 1. 1970

³³ § 1 odst. 2-4 zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 1. 1970

novelizovaného zákona o prokuratuře byli podřízeni jednotlivým zákonodárným sborům, tedy generální prokurátor ČSSR byl odpovědný Federálnímu shromáždění, generální prokurátor ČSR byl odpovědný České národní radě a generální prokurátor SSR zase Slovenské národní radě. Prokuratura zůstává tedy i nadále podřízena moci zákonodárné.

Novou soustavu orgánů prokuratury tvořila tedy Generální prokuratura ČSSR, dále Hlavní vojenská prokuratura, generální prokuratury jednotlivých republik a poté již obdobně jako v původním znění zákona krajské prokuratury (a městské prokuratury v Praze a Bratislavě) a okresní prokuratury. V postavení okresních prokuratur působily obvodní prokuratury v Praze a Bratislavě a také městské prokuratury v Brně, Ostravě, Plzni a Košicích. Vojenská prokuratura byla dále zastoupena vyššími vojenskými prokuraturami a vojenskými obvodovými prokuraturami. Pokud by byla vyhlášena branná pohotovost státu, tak by byly činné také vyšší a nižší polní prokuratury.³⁴ V rámci jednotlivých prokuratur působí tzv. vedoucí prokurátoři, jejich náměstci, ostatní prokurátoři a vyšetřovatelé prokuratury. Sídla a obvody jednotlivých prokuratur v rámci celé soustavy jsou navázány na soudní soustavu.

1.5.2. Postavení prokurátorů

Pracovní poměr prokurátora a vyšetřovatele prokuratury vzniká ustanovením do funkce a končí uložením kárného opatření propuštění, nebo pokud splnil podmínky pro nárok na důchod a požádá o to, nebo pokud o tom tak rozhodne generální prokurátor. Další možností ukončení pracovního poměru je vzdání se funkce písemným prohlášením, které může být generálním prokurátorem odmítnuto jen ze závažných důvodů. Ustanovení do úřadu prokurátora nebo vyšetřovatele prokuratury není nijak časově omezeno. U příslušníků vojenských prokuratur se jedná o vojenský služební poměr a vztahují se na ně vojenské služební předpisy, přičemž osobním úřadem zaměstnanců vojenských prokuratur je Ministerstvo národní obrany.³⁵

---

³⁴ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 174

³⁵ § 40-42 zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře ve znění ke dni 1. 8. 1965

Generální prokurátor ČSSR je jmenován prezidentem republiky a do jeho rukou skládá slib, který zní podle ustanovení § 39 zákona o prokuratuře takto: *"Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republice a věci socialismu, že budu střežit, prosazovat a upevňovat socialistickou zákonnost, dbát při plnění svých povinností zájmů republiky a pracujícího lidu a zachovávat mlčenlivost ve věcech úředních."* Prezident republiky ho může odvolat na návrh Federálního shromáždění. Základní podmínkou pro jmenování prvního náměstka generálního prokurátora ČSSR je, že první náměstek musí být občanem druhé republiky, než je generální prokurátor ČSSR. Tedy pokud je generálním prokurátorem občan SSR, tak jeho prvním náměstkem musí být občan ČSR a naopak. Generální prokurátory jednotlivých republik jmenuje předseda národní rady příslušné republiky na návrh generálního prokurátora ČSSR. Jmenovací právo je v důsledku federativního uspořádání státu rozděleno takto: a) Generální prokurátor ČSSR jmenuje a odvolává své náměstky a hlavního vojenského prokurátora a ustanovuje jednotlivé prokurátory a vyšetřovatele Generální prokuratury ČSSR, b) generální prokurátoři republik jmenují a odvolávají své náměstky a ustanovují příslušné prokurátory a vyšetřovatele v rámci republik, c) Hlavní vojenský prokurátor ustanovuje vojenské prokurátory a vyšetřovatele.³⁶

Podmínky pro výkon úřadu prokurátora nebo vyšetřovatele prokuratury zůstávají beze změny. Do úřadu může být tedy ustanoven bezúhonný občan ČSSR, který dovršil 24 let věku, dokončil vysokoškolské vzdělání v oboru právo, absolvoval potřebnou praxi a úspěšně složil závěrečnou zkoušku. Do vojenských prokuratur může být opět zařazen jen důstojník v činné službě. Beze změny zůstává i fakt, že některé z výše uvedených podmínek mohou být prominuty z tzv. důležitých důvodů, což nezaručuje zajištění potřebné odbornosti zaměstnanců prokuratury.

---

³⁶ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 179-180

1.6. Prokuratura po roce 1989

Revoluční rok 1989 přináší velké změny ve společnosti, které se nepromítnou zvláště výrazně do uspořádání státních orgánů, ale spíše do jejich pravomocí a podmínek výkonu příslušných úřadů. Je nutné nově stanovit takové limity, které zaručí očištění systému od vlivů minulosti a umožní přechod k demokratickým principům společnosti, které již nebudou nadále založeny na ideách socialismu. Prvním zásadním krokem pro umožnění následných změn a pro vytvoření právního základu, na kterém by tyto změny mohly být stavěny, je novelizace ústavních zákonů. Ústava z roku 1960 proto prošla několika novelizacemi, které měly umožnit navazující změny právního řádu. V první vlně novelizací byl vypuštěn čl. 4, který zakládal vedoucí úlohu Komunistické strany Československa a pozměněn čl. 16, podle kterého již nebyly uznávány hodnoty jako marxismus-leninismus a pracující lid, ale vlastenectví, humanita a demokracie.³⁷ V následujících novelizacích byly jednotlivé články měněny nebo rušeny tak, aby odpovídaly nové politické situaci. Poslední novelizací Ústavy, která byla provedena zákonem č. 493/1992 Sb., bylo vypuštění čl. 106, který zakotvoval výlučnou podřízenost orgánů prokuratury generálnímu prokurátorovi a spojení činnosti prokuratury s iniciativou pracujícího lidu. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky prokuraturu již nezmiňuje a nahrazuje ji státním zastupitelstvím.

Personální změny byly podloženy zákonem č. 451/1991 Sb., tzv. lustrační zákon. Na základě tohoto zákona byly stanoveny požadavky na výkon některých funkcí ve státních orgánech uvedených v ustanovení § 1 tohoto zákona. Podle podmínek uvedených v ustanovení § 2 byl pro funkci vhodný takový občan, který nebyl spolupracovníkem Státní bezpečnosti, příslušníkem Lidových milicí, členem ÚV KSČ a který vyhovoval dalším požadavkům. Pro oblast prokuratury v případě nesplnění podmínek bylo stanoveno, že *„nesplňuje-li prokurátor nebo vyšetřovatel prokuratury pro výkon funkce předpoklady uvedené v § 2, je tato skutečnost důvodem pro skončení jeho pracovního poměru.“*³⁸

---

³⁷ ústavní zákon č. 135/1989 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 100/1960 Sb.

³⁸ § 15 zákona č. 451/1991 Sb. ve znění ke dni 4. 10. 1991

Zákon o prokuratuře z roku 1960 byl po roce 1989 novelizován jen jednou, a to zákonem č. 168/1990 Sb. s účinností od 1. 6. 1990 a v tomto znění platil až do účinnosti zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, tedy do 1. 1. 1994. Novelizované znění zákona přineslo několik změn v návaznosti na novou společenskou a politickou situaci. Nové znění § 1 omezuje všeobecný dozor, zejména v oblasti rozhodování justice. Všeobecný dozor jako takový ale zrušen nebyl. Doplněný § 37 stanovil jako další podmínku pro ustanovení do úřadu prokurátora to, aby žadatel nebyl členem žádné politické strany. Tímto ustanovením a úpravou mnoha dalších došlo k odpolitizování prokuratury co do pravomocí, ale i z hlediska jejích zaměstnanců. Z dalších ustanoveních jsou vypuštěna taková slova jako „socialistické“ a další výrazy, které odkazují na dřívější politickou situaci v Československu.

Všechny tyto změny směřovaly k novému právnímu řádu, který by byl postaven na principu demokracie, právního státu a dodržování základních lidských práv.

2. Vybrané pravomoci a nástroje prokuratury

2.1. Prokuratura socialistického typu

Prokuratura nového, socialistického typu, někdy je v literatuře také používán pojem prokuratura leninského typu, se v Československu vytváří v 50. letech. Po převratu v únoru 1948 se sice realizují některé změny v pojetí orgánu veřejné žaloby, ale ty zásadní změny přicházejí s přijetím nové zákonné úpravy o prokuratuře v roce 1952. Vzorem nové úpravy prokuratury se stal Sovětský svaz, zejména jeho Ústava z roku 1936, konkrétně čl. 113 této Ústavy. Prokuratura již nadále není výhradně orgánem veřejné žaloby, ale je transformována na orgán střežící socialistickou zákonnost, který se již nadále neomezuje jen na trestní řízení jako takové. Oprávnění podávat veřejnou žalobu se mění na oprávnění k soudnímu dozoru, a to na činnost soudů nejen v trestním řízení, ale i v občanském soudním řízení. Trestní řízení dozoruje prokuratura nejen ve fázi řízení před soudem, ale i v předcházejícím přípravném řízení a následujícím vykonávacím řízení. Dozor nad výkonem státní správy je formulován jako všeobecný dozor, který je další z oprávnění, které prokuratuře přísluší.³⁹

V červnu 1956 proběhla celostátní konference Ústředního výboru Komunistické strany Československa, kde byly projednány další nutné změny v oblasti prokuratury. V médiích se objevovaly zprávy o významu této konference a byly propagovány názory, že situace ve společnosti směřuje k nutným změnám, ovšem tyto změny reálně nebyly nezbytné z pohledu mínění a života běžného obyvatelstva Československa, ale byly nutné pro posílení ideologie a posílení pozice Komunistické strany a přiblížení se standardům nastavených v politice Sovětského svazu. Jako jeden z mnoha příkladů propagace nutnosti změn může posloužit úvodník časopisu Život strany z června roku 1956: „*Co se za příklad ukázalo v poslední době? Ukázalo se, že jsme polevili v boji proti pozůstatkům kapitalismu v myšlení lidí, že jsme polevili v boji proti některým buržoasním a maloburžoasním idejím zanášených do strany. Někteří komunisté podléhali názoru, že zmírnění*

---

³⁹ FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Díl první - Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*, Příručky Ministerstva spravedlnosti, sv. 62. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, str. 23

mezinárodního napětí přináší s sebou i zmiřnění ideologického boje. Lehkomyslnost vůči projevům cizí ideologie ve straně je nepřijatelná, protože škodí na místě nejcitlivějším – narušuje její ideovou jednotu a čistotu...“⁴⁰

Usnesení celostátní konference Komunistické strany Československa zmiňuje nutné změny v oblasti prokuratury v čl. IV. s názvem „K upevnění socialistické zákonnosti.“ Toto usnesení vychází, podle svého znění, z kritiky nedostatků v práci nejen orgánů prokuratury, ale i bezpečnosti a soudů, a je tedy nutno upevnit v první řadě prokurátorský dozor, aby došlo k odstranění nedostatků a následně upravit další oblasti. Výsledkem celostátní konference KSČ v této oblasti bylo tedy uložení provedení dvou základních opatření. Za prvé bylo nutné novelizovat zákon o prokuratuře a stanovit v něm prostředky dozoru a jeho úseky. V novém znění zákona měl být více detailně stanoven úkol prokuratury „jako nejvyššího strážce socialistické zákonnosti, orgánu zajišťujícího jednotné používání zákonů v celé republice a ochránce jak práv a zájmů státu a socialistických organizací, tak i politických a osobních práv občanů, práv z pracovního poměru, práva na užívání bytu a jiných majetkových práv a zájmů občanů.“⁴¹ Za druhé upravit trestní řízení, práva obviněného a vzájemnou prověrku výše zmíněných orgánů. Tyto změny měly proběhnout k 1. lednu 1957. Podle druhého opatření bylo nutné tedy a) upravit postup vyšetřujících a prokurátorských orgánů v přípravném řízení (zejména stanovit lhůty pro skončení vyšetřování a další podmínky), b) upravit provádění důkazů (např. právo obviněného navrhnout důkazy nebo zajištění objektivní pravdy), c) zřídit vyšetřující soudce v prokuratuře pro úsek přípravného řízení, d) rozšířit práva prokurátora v přípravném řízení (dávat pokyny vyšetřujícím orgánům a prověřovat jejich postup), e) zavést předběžné projednání obžaloby, f) přísně dodržovat zásadu ústnosti a bezprostřednosti v řízení před soudem.⁴²

Následná úprava prokuratury z roku 1956 ještě více rozšířila oprávnění prokuratury, a to zejména o dohled nad místy výkonu vazby, ochranné

---

⁴⁰ ANONYM. *Úvodník*. In: Život strany. Praha: Rudé právo, 1956, č. 11, str. 3-6

⁴¹ Usnesení celostátní konference ÚV KSČ. In: Život strany. Praha: Rudé právo, 1956, č. 13, str. 34

⁴² tamtéž, str. 34-35

výchovy a dalších obdobných institucí. Prokurátoři se mohli účastnit zasedání vlády a orgánů národních výborů s poradním hlasem, byl rozšířen okruh rozhodnutí, proti kterým lze podat protest prokurátora a v neposlední řadě byl řízen institut vyšetřovatelů prokuratury, kteří mohli zasahovat do trestního řízení. Prokuratura jako celek byla nově vyjmuta z odpovědnosti výkonné moci, ale stala se odpovědnou zákonodárnému sboru. V 60. letech byla působnost prokuratury ještě více rozšířena. Byly posíleny „*principy výstavby a činnosti prokuratury, jež byly nazývány jako leninské – tzv. princip jednotnosti, centralizace, nezávislosti na místních orgánech a princip monokratické výstavby.*“⁴³

Zásada centralizace prokuratury je zajištěna již v samotné organizaci jejích jednotlivých složek. Prokuratura je jako celek centralizovaná, je tedy řízena z jednoho centra a ostatní složky jsou k němu ve vztahu podřízenosti. Nadřízení prokurátoři jsou odpovědní za činnost jim podřízených prokurátorů, do které mohou také zasahovat. Zásada nezávislosti prokuratury na místních orgánech zajišťuje její separaci od místních vlivů, což posiluje jednotnou socialistickou zákonost jako celek a předně její zachování. Prokurátoři jsou tedy při výkonu své funkce vázáni pouze pokyny svých nadřízených prokurátorů, aniž by byli nějak vázáni na státní správu nebo soudní soustavu. Zásada jednotnosti prokuratury se projevuje v tom, že prokuratura jako celek v sobě zahrnuje jak prokuraturu obecnou, tak i další specializované prokuratury. Poslední stěžejní zásadou organizace a činnosti prokuratury je zásada monokratického rozhodování. To znamená, že o věci se nerozhoduje ve sboru, jako je tomu například ve vládě nebo v senátu u soudu, ale rozhoduje jen jedna osoba. Tyto zásady jsou navzájem propojeny a byla na nich vybudována zákonná úprava.⁴⁴

---

⁴³ FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Díl první - Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*, Příručky Ministerstva spravedlnosti, sv. 62. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, str. 23

⁴⁴ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 170-174

2.2. Dozorová činnost prokuratury

Dozorová činnost je vykonávána orgány prokuratury, která je jednotnou centralizovanou soustavou a je nezávislá na ostatních státních orgánech. Jednotliví prokurátoři vykonávají tento dozor nezávisle na místních orgánech a jsou odpovědní pouze generálnímu prokurátorovi, který je hlavou celé soustavy. Toto nové schéma bylo zavedeno přijetím ústavního zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře a zákona č. 65/1952 Sb., o prokuratuře, který byl později nahrazen novým, ještě více vyhovujícím potřebám režimu, zákonem z roku 1956.

V souvislosti s federalizací státu bylo nutné rozlišit dozor na federální úrovni, kde základním subjektem tohoto dozoru byl generální prokurátor ČSSR, a dozor na úrovni jednotlivých států. Dalšími subjekty byly jim podřízení prokurátoři a na druhé straně stály dozorované orgány a občané. Dozor jako takový je jednotně upraven a člení se pouze na jednotlivé úseky dozoru, které jsou mezi sebou odlišné jen co do metod, ale ne co do intenzity vykonávaného dozoru. Prokurátorskému dozoru nepodléhá pouze činnost těch nejvyšších orgánů ve státě, jako je Federální shromáždění, národní rady jednotlivých republik, prezident republiky a vláda. Při výkonu dozoru jsou ostatní orgány povinny poskytnout součinnost prokuratuře, jako je například provedení prověrky nebo zapůjčení spisových materiálů. Každý je povinen dostavit se a podat vysvětlení na žádost, jinak hrozí, že bude předveden, nebo že mu bude udělena pořádková pokuta.⁴⁵

Prokurátorský dozor jako takový je nejvíce široce upraven v období Československé socialistické republiky. Základy tohoto institutu jsou položeny jednak v Ústavě z roku 1960 a dále v zákoně o prokuratuře. Jednotlivé detailnější úpravy jsou upraveny ve zvláštních zákonech. V ústavněprávní rovině je dozor zakotven v čl. 104, kde je stanoveno, že „*dozor nad důsledným prováděním a zachováním zákonů a jiných právních předpisů ministerstvy a jinými orgány státní správy, národními výbory, soudy,*

---

⁴⁵ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 156-159

*hospodářskými a jinými organizacemi i občany přísluší prokuratuře.*⁴⁶ Výkon prokurátorského dozoru podrobněji upravuje zákon o prokuratuře z roku 1965 v ustanovení § 14 a násl. Dozorová činnost prokuratury je podle tohoto zákona rozdělena do několika úseků a dělí se tedy na a) všeobecný dozor; b) trestní stíhání osob a dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení trestním; c) dozor nad zákonností postupu a rozhodování soudů a státních notářství a účast v řízení před soudy a státními notářstvími; d) dozor nad zachováním zákonnosti v místech, v nichž se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova.

Dozorová činnost prokuratury tak, jak je upravena právním řádem v Československu, je silně ovlivněna úpravou v Sovětském svazu. Jednotlivé úseky dozoru často kopírují úpravu a základní principy podle sovětského vzoru. O prokuratuře v tomto smyslu proto hovoříme jako o socialistické nebo o prokuratuře leninského typu. Velmi blízkou podobnost obou úprav můžeme najít ve stovkách metodických příruček, které byly vydány sovětskou prokuraturou a přeloženy pro potřeby Československa a dalších států, dále v účasti sovětských expertů při přípravě znění zákonů, které upravovaly prokurátorský dozor a další otázky týkající se prokuratury.⁴⁷ Snahy o změnu systému prokuratury byly nejvíce výrazné v období tzv. pražského jara. Jedním z návrhů bylo nahradit všeobecný dozor správním soudnictvím, do jehož řízení by mohl v případě potřeby prokurátor vstoupit. Dále se objevily návrhy na omezení oprávnění prokurátora vstupovat do občanského soudního řízení a naopak snahy o znovuzavedení prvků finančních prokuratur, kdy by tito prokurátoři zastupovali v majetkových věcech stát. Změny byly navrhovány také v trestním řízení, například snahy o obnovení institutu vyšetřujícího soudce.⁴⁸ Žádné z těchto změn ale nebyly v souvislosti s následujícími událostmi realizovány.

---

⁴⁶ čl. 104 ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky ve znění ke dni 11. 7. 1960

⁴⁷ srov. SAVICKIJ, M. V. *Prokurátorský dozor nad dodržováním zákonnosti v činnosti orgánů vyhledávání*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1963

⁴⁸ ZOULÍK, F. *K postavení prokuratury*. Socialistická zákonnost. Praha: Právnický ústav ministerstva spravedlnosti, 1968, č. 7, str. 390-393.

Tím, že prokuratura byla svěřena nejvyšší dozoru nad zachováním zákonnosti, působí prokuratura také v oblasti prevence kriminality, zejména na úseku trestního stíhání osob a dozoru nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení trestním. Samotným prováděním dozoru prokuratura neprovádí prevenci jako takovou, ale zasahuje do oblasti prevence svými prostředky dozoru.⁴⁹

2.2.1. Všeobecný dozor

Institut všeobecného dozoru byl zaveden do našeho právního řádu zákonem o prokuratuře z roku 1952 podle sovětského vzoru. Prokuratura byla oprávněna dohlížet nad zachováním zákonnosti v činnosti úřadů a osob ve státní správě. Nástroje všeobecného dozoru, bez jejichž zakotvení v zákoně by všeobecný dozor byl jen prázdným institutem, který by mohl sloužit leda jako doporučení, byly následující: a) protest proti rozhodnutí nebo opatření, kterým byl porušen zákon nebo jiný právní předpis, b) upozornění na nezákonnost rozhodnutí, opatření nebo postupu. Protest byl upraven v ustanovení § 3 a § 4 tohoto zákona. Podle těchto ustanovení podal generální prokurátor protest proti rozhodnutí nebo opatření, které je nezákonné. Protest podal u toho úřadu, jehož rozhodnutí nebo opatření má být odstraněno. Jako reakci na protest mohou úřady provést autoremeduru a rozhodnutí změnit nebo zrušit. V případě nevyhovění protestu ve stanovené lhůtě o něm rozhodne nadřízený orgán. Pokud tento orgán protestu nevyhoví, je generální prokurátor oprávněn podat nový. V případě, že protest je podán proti rozhodnutí ministerstva nebo jiného ústředního správního úřadu, může toto ministerstvo předložit věc k posouzení vládě, pokud s protestem nesouhlasí. K podání protestu není ještě v tomto zákonu stanovena lhůta. Upozornění jako druhý nástroj všeobecného dozoru bylo uplatněno tehdy, pokud byl protest bezpředmětný, např. upozornění na průtahy.⁵⁰

---

⁴⁹ NEZKUSIL, Jiří. *Poslání a možnosti prokuratury v systému prevence kriminality*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983, str. 86-87

⁵⁰ FLEGL, Vladimír. *Československá justice a prokuratura 1945-1978*. Praha: Ústav státní správy, 1979, str. 163-164

Nový zákon o prokuratuře z roku 1956 v ustanovení § 9 odst. 2 a násl. ještě více upřesnil pojem všeobecného dozoru a rozšířil jeho prostředky. Prokurátor byl nově oprávněn účastnit se zasedání národních výborů a jednotlivých organizací, přezkoumával konkrétní rozhodnutí a mohl provádět prokurátorské prověrky. Dále byl prokurátor oprávněn k přezkumu obecně závazných nařízení národních výborů a obecně závazných právních předpisů ministerstev a jiných úřadů.

Další změny nastaly s přijetím Ústavy v roce 1960 a odrazily se v nové úpravě prokuratury v roce 1965. Všeobecný dozor ve vztahu k národním výborům a organizacím měl nastupovat až tehdy, pokud nenastala náprava a byly vyčerpány všechny možné prostředky ze stany samotných výborů a dalších subjektů. Jednalo se tedy v zásadě o přezkum rozhodnutí, která byla v době přezkumu již vykonatelná. V rámci této novelizace byl doplněn § 15, ve kterém byla nově stanovena lhůta pro podání protestu, a to 5 let od vydání rozhodnutí a ve věcech, které se řídí podle předpisů správního řízení 5 let od právní moci tohoto rozhodnutí. Tím bylo oprávnění prokurátora podat protest omezeno. Prokurátor měl také oprávnění dozorovat zabezpečení zákonnosti v rozhodčích řízeních konaných rozhodčími komisemi Revolučního odborového hnutí a smírčími komisemi JZD v pracovněprávních záležitostech.⁵¹

Řízení o protestu kromě zákona o prokuratuře upravoval také správní řád, tedy zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení, který nabyl účinnosti 1. ledna 1968. Obdobně jako v zákoně o prokuratuře, pokud byl protest prokurátora podán u správního orgánu, tak ten mu mohl vyhovět tím, že rozhodnutí zrušil nebo nahradil jiným. Pokud protestu správní orgán nevyhověl, tak byl povinen ho ve lhůtě 30 dnů předložit nadřízenému orgánu, aby ten o něm rozhodl. Výsledné rozhodnutí o protestu je doručeno také účastníkům řízení, kteří mají právo proti němu podat rozklad.⁵²

---

⁵¹ FLEGL, Vladimír. *Československá justice a prokuratura 1945-1978*. Praha: Ústav státní správy, 1979, str. 200-201

⁵² § 69 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení ve znění ke dni 1. 1. 1968

Všeobecný dozor tedy zahrnoval jednak dozor prokuratury nad vydanými právními akty, konkrétně nad jejich zákonností, a jednak dozor nad dodržováním zákonů mimo oblasti v následujících kapitolách. Jednotliví prokurátoři vykonávají tento dozor soustavně, nejedná se tedy o jakousi kontrolu ad hoc. Dozor je vykonáván na základně vlastní činnosti prokuratury, ale stěžejním zdrojem iniciace jsou různá oznámení a podněty ze strany občanů a jednotlivých organizací, kterými jsou prokurátoři povinni se zabývat.⁵³

2.2.2. Trestní stíhání osob a dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení trestním

Cílem tohoto úseku dozoru je zajištění řádného zjištění a důsledného prověření trestných činů. Podle ustanovení § 2 trestního řádu z roku 1950 „*Úkolem prokurátora v trestním řízení je zejména konat přípravné řízení, bdít nad spravedlivým potrestáním pachatelů a dbát o výkon trestů jim uložených.*“⁵⁴ Trestní řád z roku 1961 stanoví, že dozor nad vyšetřováním vykonává prokurátor.⁵⁵ Dozor prokuratury je stanoven na úseku od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby nebo jiného způsobu skončení trestního stíhání. Prokurátor jako dozorujiící orgán je oprávněn k celé řadě úkonů, které jsou detailně upraveny v ustanovení trestního řádu o přípravném řízení. Prokurátor je mimo jiné oprávněn přezkoumávat rozhodnutí a opatření orgánů přípravného řízení, prověřovat spisové materiály a účastnit se vyšetřování. Vydává závazné pokyny k vyšetřování a pátrání, rozhoduje o odnětí věci vyšetřovateli a je oprávněn rušit nezákonná rozhodnutí vyšetřujících orgánů a nahrazovat je vlastními.

2.2.3. Dozor nad zákonností postupu a rozhodování soudů a státních notářství a účast v řízení před soudy a státními notářstvími

Dozor na tomto úseku je koncipován tak, že prokurátor je oprávněn vstoupit, popřípadě zahájit řízení před soudy a státními notářstvími podle

---

⁵³ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 159-161

⁵⁴ § 2 odst. 2 zákona č. 87/1950 ve znění ke dni 1. 8. 1950

⁵⁵ § 159 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád ve znění ke dni 1. 1. 1962

příslušných procesních předpisů. Dozor se vztahuje také na výkon rozhodnutí vydaných těmito orgány. Kromě účasti na řízení jsou prokurátoři oprávněni podávat proti těmto rozhodnutím opravně prostředky, řádné i mimořádné, konkrétně odvolání, stížnost, návrh na obnovu řízení a stížnost pro porušení zákona, kterou může podat pouze generální prokurátor. Klíčovými předpisy na tomto úseku jsou trestní řád, občanský soudní řád a notářský řád. Tento úsek lze rozdělit na dvě oblasti, a to dozor ve věcech trestních a ve věcech občanskoprávních. Dozor v trestních věcech je uskutečňován podle trestního řádu a jedná se vlastně o jakési pokračování dozoru nad přípravným řízením, nyní ovšem s omezenými pravomocemi prokurátora v řízení před soudem. Prokurátor se účastní hlavního líčení jako strana řízení s odpovídajícími oprávněními tomuto postavení.⁵⁶

Občanskoprávní dozor je na tomto úseku vykonáván podle ustanovení občanského soudního řádu a notářského řádu. OSŘ z roku 1963 stanoví, že prokurátor je oprávněn vstoupit do řízení na základě splnění podmínek § 35, kterým se více věnuji v následující podkapitole o prokurátorských žalobách v občanském soudním řízení. Notářský řád z roku 1963 subsidiárně používá ustanovení občanského soudního řádu ve věcech prokurátorského dozoru, pokud to nevyklučuje povaha věci.⁵⁷

2.2.4. Dozor nad zachováním zákonnosti v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova

Prokurátoři na tomto úseku dozoru zajišťují dohled zejména nad tím, aby na těchto místech, kde jsou osoby dočasně omezeny na osobní svobodě, byly tyto osoby drženy pouze na základě rozhodnutí vydaného k tomu oprávněnými orgány. Dále prokuratura dozírá nad dodržováním předpisů pro výkon vazby, ochranné výchovy aj. Základním oprávněním prokurátorů je navštěvovat místa, kde je omezena osobní svoboda osob a mít volný přístup do všech prostor, dále mít možnost nahlížet do dokumentace, hovořit

---

⁵⁶ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 165-166

⁵⁷ § 25 zákona č. 95/1963 Sb., notářský řád ve znění ke dni 1. 1. 1964

s omezovanými osobami bez přítomnosti třetích osob a správa těchto míst je povinna tyto úkony strpět a provést všechna opatření, která prokurátor požaduje. Na těchto místech jsou konány pravidelné prověrky, v místech výkonu vazby a trestu odnětí svobody jednou měsíčně a v místech výkonu ochranného léčení a ochranné výchovy jedenkrát za dva měsíce. Dále může prokurátor provést mimořádnou prověrku v případě naléhavé potřeby. Prokurátor je také oprávněn okamžitě propustit osoby, u kterých vyjde najevo, že jsou na těchto místech drženy nezákonně.⁵⁸

2.3. Prokurátorské žaloby v občanském soudním řízení

Prokuratura měla kromě jiné také pravomoc zasahovat do občanského soudního řízení. V této kapitole bych ráda uvedla 3 typy soukromoprávních žalob, které se od sebe odlišují několika základními znaky a zároveň ukazují, kam až sahá pravomoc prokuratury a jak mohli jednotliví prokurátoři zasahovat do soukromoprávních vztahů, i přesto, že základním předpokladem pro zřízení prokuratury v Československé republice byla její účast v trestním řízení jako orgánu veřejné žaloby. Zásadní změny v pojetí prokuratury nastaly po vydání ústavního zákona č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře a na něj navazujícího zákona o prokuratuře. Tímto byla zahájena přeměna prokuratury z orgánu veřejné žaloby na orgán, který střeží socialistickou zákonnost jako celek, zejména v boji proti třídnímu nepříteli. Všechny změny, hlavně centralizace celé soustavy prokuratury pod vedením generálního prokurátora a jeho vynětí z odpovědnosti vůči ministru spravedlnosti, byly provedeny v souladu se vzorovým sovětským typem prokuratury, který sloužil jako podklad pro změny v prokuratuře v Československu. Tímto byla vytvořena prokuratura tzv. leninského typu.⁵⁹

Generální prokurátor byl oprávněn již před vydáním výše zmíněného zákona ovlivňovat občanskoprávní řízení formou stížnosti pro zachování zákona podle zákona o zlidovění soudnictví. Dále podle nového občanského soudního řádu z roku 1950 mohl prokurátor vstoupit do tohoto řízení

---

⁵⁸ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 168-169

⁵⁹ FLEGL, Vladimír. *Československá justice a prokuratura 1945-1978*. Praha: Ústav státní správy, 1979, str. 161

v kterémkoliv stádiu, pokud to vyžadovala ochrana státu a pracujícího lidu, ovšem podle uvážení prokurátora. V roce 1952 byl občanský soudní řád novelizován a prokurátor kromě možnosti vstoupit do řízení měl nově také oprávnění podat návrh na zahájení tohoto řízení.⁶⁰

Následující podkapitoly pojednávají o žalobě podle ustanovení § 35 občanského soudního řádu z 1963, žalobě generálního prokurátora na popření otcovství a žalobě na propadnutí plnění z neplatné smlouvy státu.

2.3.1. Žaloba podle § 35 občanského soudního řádu

Ustanovení § 35 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, obecně upravuje účast prokurátora na občanském soudním řízení. Oprávnění prokurátora podat tuto žalobu nevyplývá z jeho hmotněprávního postavení ve věci, není původním účastníkem hmotněprávního vztahu, ale v řízení před soudem má procesněprávní legitimaci. Úprava občanského soudního řízení z roku 1950 jasně stanovila, že prokurátor, který dal návrh na zahájení řízení, je účastníkem řízení.⁶¹ Účast prokurátora na občanském soudním řízení je podle úpravy z roku 1963 zahájena dvěma způsoby, prokurátor buď podá návrh na zahájení řízení (nelze, pokud se jedná o osobní právo občana), nebo do již zahájeného řízení vstoupí. V obou případech takto učiní, pokud to vyžaduje společenský zájem nebo ochrana práv občanů a do řízení vstupuje jako tzv. strážce socialistické zákonnosti. V řízení jako takovém je prokurátor oprávněn zpravidla ke všem úkonům, ke kterým je oprávněn účastník řízení.⁶² Pokud bylo řízení zahájeno na návrh prokurátora a došlo k zpětvzetí návrhu, tak se řízení zastaví. To ale neplatí, pokud některý z účastníků navrhne, aby se v řízení pokračovalo.⁶³ Prokurátor je také podle ustanovení § 203 a násl. oprávněn podat odvolání, a to i v takovém případě, kdy nebyl původně účasten řízení.

Toto oprávnění prokurátora podat žalobu v zájmu někoho jiného, aby byla ochráněna jeho subjektivní práva, je určitou formou pomoci. Zákon však

---

⁶⁰ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 29

⁶¹ § 6 odst. 2, 3 zákona č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád ve znění ke dni 1. 1. 1951

⁶² § 35 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění ke dni 1. 4. 1964

⁶³ § 96 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění ke dni 1. 4. 1964

jako podmínku neuvádí souhlas nositele toho subjektivního práva, které má být chráněno. Jedinou zákonnou výjimkou je osobní právo občana, v ostatních případech tedy není vyloučeno podání žaloby i proti vůli nositele subjektivního práva. Dalším příkladem problematiky tohoto konceptu je ohrožení principu rovnosti občanů před zákonem, který je mimo jiné zakotven v Ústavě z roku 1960. Je na úvaze prokurátora, zda je nutné podat tuto žalobu. Z logiky věci ale jasně vyplývá, že není možné, aby se prokurátor dozvěděl o všech potencionálních bezpráví, která se dějí občanům republiky. Ne každý tedy může být touto žalobou podanou prokurátorem chráněn, protože pokud podá návrh na zahájení řízení sám prokurátor, tak to dodává věci z pohledu občanů a někdy i justice větší váhu.⁶⁴ Nejen tyto skutečnosti byly předmětem kritiky oprávnění prokurátora takto zasahovat do soukromoprávní žaloby.

2.3.2. Popření otcovství generálním prokurátorem

Tento druh žaloby se opírá o ustanovení § 62 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. Generální prokurátor je podle těchto ustanovení oprávněn podat návrh na popření otcovství, pokud již uplynula lhůta pro popření jednomu z rodičů. Tento návrh může generální prokurátor podat pouze v případě, pokud je na něm zájem společnosti. Návrh na popření je podáván proti otci, matce a dítěti. V případech, kdy některý z nich již nežije, podá generální prokurátor návrh proti ostatním z nich. Ve výjimečném případě, kdy již nikdo z uvedených osob není naživu, je soudem ustanoven opatrovník a návrh je podán proti němu.

Oproti žalobě podle ustanovení § 35 občanského soudního řádu je tento typ žaloby reálným zásahem do osobních práv občana. Tato skutečnost je důvodem, proč k podání žaloby na popření otcovství není oprávněn „řadový“ prokurátor, ale toto oprávnění je svěřeno výhradně generálnímu prokurátorovi. V první řadě je touto žalobou chráněn zájem společnosti, ale nastává otázka, zda prokurátor hájí zájmy dítěte, matky, nebo otce, ať už toho pokrevního, nebo otce uvedeného v rodném listě. Problémem této úvahy je fakt, že generální prokurátor je v pozici žalobce a osoby, jejichž zájem má být chráněn, jsou v postavení žalovaných. Dítě samotné nemá ze zákona možnost

---

⁶⁴ HRDLIČKA, Jindřich. *Prokurátorské žaloby v občanském soudním řízení*. Praha: Academia, 1968, str. 20-33

popřít otcovství k muži, který je zapsán v rodném listě. Další otázkou zůstává právo biologického otce vůči tomu matrikovému, protože biologický otec také nemá prostředky, které by podle zákona mohl využít na ochranu svých zájmů. Tyto problémy někdy domnělé ochrany zájmu jedince nejsou jediným předmětem kritiky žaloby generálního prokurátora na popření otcovství.⁶⁵

2.3.3. Návrhy prokurátora, aby plnění z neplatné smlouvy připadlo státu

Tyto návrhy se řídí ustanovením § 457 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v rámci ustanovení o odpovědnosti za neoprávněný majetkový prospěch. Prokurátor se touto žalobou domáhá takového rozhodnutí, které potvrzuje, že plnění, které bylo poskytnuto na základě smlouvy, která byl uzavřena s úmyslem porušit zákon, připadá státu. Je nutné odlišit žalobu podle ustanovení § 35 OSŘ a tuto žalobu podle ustanovení § 457 OZ, neboť v prvním případě se jedná o to, že prokurátor uplatňuje nárok některého účastníka, tedy osoby, která podepsala neplatnou nebo později zrušenou smlouvu a žádá navrácení plnění. Tato žaloba by se také vztahovala na ustanovení § 457 odst. 1 nebo odst. 3 (jeho věty první) občanského zákoníku. Pokud ale prokurátor zastupuje zájmy státu a žádá, aby také plnění z neplatné smlouvy připadlo státu, tak se jedná o žalobu podle ustanovení § 457 odst. 2 a 3 občanského zákoníku. Je nutné odlišovat tyto dvě žaloby. Procesní postavení prokurátora se tedy odlišuje od jiného ustanovení občanského soudního řádu, konkrétně od ustanovení § 90, kdy účastníkem řízení je stát a ten je zastupován prokurátorem, který k tomu má výlučné oprávnění.⁶⁶

Podmínkou pro vynesení požadovaného výroku, tedy že plnění připadá státu, je uzavření této smlouvy s úmyslem porušit zákon. Toto ustanovení jasně ukazuje snahu státu preventivně odrazovat od uzavírání nezákonných smluv. Obecné pravidlo zní, že pokud je smlouva neplatná nebo je zrušena, tak je každý účastník povinen vrátit zpět vše, co touto smlouvou nabyl. V případě uzavření této smlouvy s úmyslem porušit zákon je vrácení plnění ze

---

⁶⁵ HRDLIČKA, Jindřich. *Prokurátorské žaloby v občanském soudním řízení*. Praha: Academia, 1968, str. 46-47

⁶⁶ tamtéž str. 66-68

smlouvy řešeno odlišně. Pokud tento úmysl měli oba účastníci, soud může vyslovit na návrh prokurátora propadnutí plnění státu, z části nebo zcela. Pokud ale tento úmysl měl jen jeden z účastníků, tak tomu druhému, který jednal v dobré víře, je vráceno vše, co od něj první účastník dostal. Účastníkovi, který jednal nepoctivě, hrozí propadnutí toho, co mu má být vráceno, ve prospěch státu.⁶⁷

2.4. Stížnost pro zachování zákona

Pravomoc generálního prokurátora byla významně rozšířena již na počátku působení prokuratury jako nástupce státního zastupitelství. O stížnosti pro zachování zákona rozhodoval Nejvyšší soud v pětičlenných senátech (z toho 3 soudci z lidu a jeden z nich předsedal) podle zákona o zlidovění soudnictví. Podle ustanovení § 55 a násl. byl generální prokurátor oprávněn podat do pravomocného rozhodnutí řádného, zvláštního nebo rozhodčího soudu tuto stížnost, pokud měl za to, že byl v tomto řízení porušen zákon. Jako podklad pro podání stížnosti je generální prokurátor oprávněn vyžádat si spisy o pravomocně skončených řízeních. K podání stížnosti není určen lhůta. Rozsudkem je stanoveno, že byl porušen zákon, nebo soud stížnost zamítne. Podle ustanovení § 105 byl generální prokurátor oprávněn podat stížnost pro zachování zákona do každého pravomocného rozhodnutí trestního soudu, kterým byl porušen zákon. Stížnost nelze podat do rozhodnutí Nejvyššího soudu, a to jak rozhodnutí civilního, tak i trestního.⁶⁸ V následujících zákonech upravujících řízení byla stížnost pro zachování zákona dále nazývána jako stížnost pro porušení zákona.⁶⁹

Trestní řád vydaný v roce 1950 po právnické dvouletce dále stanovil, že generální prokurátor může navíc podat stížnost i proti pravomocnému rozhodnutí nižšího prokurátora, pokud byl tímto rozhodnutím porušen zákon. Rozhodování o stížnosti je i nadále v pravomoci Nejvyššího soudu.⁷⁰ Do občanskoprávního řízení je prokurátor nově oprávněn vstoupit, pokud to

---

⁶⁷ § 457 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění ke dni 1. 4. 1964

⁶⁸ §§ 9, 55 a násl., 105 zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví ve znění ke dni 1. 2. 1949

⁶⁹ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 28

⁷⁰ § 216 zákona č. 87/1950 Sb., trestní řád ve znění ke dni 1. 8. 1950

vyžaduje ochrana zájmu státu nebo pracujícího lidu.⁷¹ V těchto záležitostech tedy již nemusí čekat na výsledné pravomocné rozhodnutí, ale řízení je oprávněn ovlivnit už v jeho průběhu.

Nový trestní řád z roku 1961 upravoval stížnost pro porušení zákona v ustanovení § 266 a násl. Ke stížnosti byl oprávněn generální prokurátor proti rozhodnutí soudu, kterým byl porušen zákon, nebo proti rozhodnutí, které bylo vydáno v souvislosti s vadným postupem v trestním řízení. Generální prokurátor je oprávněn k podání této stížnosti nejen proti rozhodnutí soudu, ale i proti obdobnému rozhodnutí prokurátora.⁷²

Občanský soudní řád přijatý v roce 1963 také upravoval stížnost pro porušení zákona, konkrétně v ustanovení § 236 a násl. Touto stížností lze napadnout nejen pravomocné rozhodnutí soudu, ale i státního notářství, pokud byl v řízení porušen zákon. Stížnost není přípustná proti rozhodnutí Nejvyššího soudu, kterým již o stížnosti rozhodoval a proti rozhodnutí o rozvodu nebo neplatnosti manželství. K této stížnosti je oprávněn generální prokurátor ve všech případech, krajský prokurátor proti rozhodnutí okresního soudu jako soudu poslední instance a okresní prokurátor proti rozhodnutí místního lidového soudu. Lhůta pro podání stížnosti je 3 roky od právní moci rozhodnutí, proti kterému je podána.⁷³

Stížnost pro porušení zákona dostala nový rozměr přijetím zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci. Tento zákon se vztahoval na nezákonné procesy v 50. letech a byl vydán ve snaze se s nimi vypořádat. Generální prokurátor byl povinen podat stížnost pro porušení zákona, pokud se řízení nekonalo podle ustanovení o přezkumném řízení. V těchto záležitostech byly nově zřízeny prověřkové komise při krajských prokuraturách a při Generální prokuratuře. Osoby odpovědné za nezákonnost politických procesů 50. let měly být personálně postiženy za jimi způsobené křivdy. Důsledky vyvozované pro samotné prokurátory ovšem nebyly účelné jako způsob okamžitého řešení, jelikož prokurátor byl sice odvolán z vedoucí pozice, ale

---

⁷¹ § 6 zákona č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád ve znění ke dni 1. 1. 1951

⁷² § 266 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád ve znění ke dni 1. 1. 1962

⁷³ §§ 236-238 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění ke dni 1. 4. 1964

zbavení funkce bylo možné ze zákona pouze na základě rozhodnutí v kárném řízení, které se vyznačovalo značnými průtahy.⁷⁴

Stížnost pro porušení zákona mohla být podána ve věcech, ve kterých byl po 1. lednu 1948 vydán odsuzující rozsudek pro vyjmenované trestné činy, například trestné činy proti republice nebo ohrožení hospodářského tajemství. Stížnost byla tedy podána generálním prokurátorem, a to obligatorně, pokud k této stížnosti dala podnět osoba, která byla oprávněna žádat obnovu řízení a pokud byl tento podnět důvodný.⁷⁵

---

⁷⁴ LATA, J. *Prokuratura*. In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 868-869

⁷⁵ § 21 zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci ve znění ke dni 1. 8. 1968

3. Prokuratura v praxi

3.1. Nezákonná jednání prokuratury v 50. letech

Nezákonnost nejen jako aspekt politických procesů, ale i jako charakteristický znak své doby byla všeobecně rozšířeným trendem. *„Porušování zákonů se šířilo takovou rychlostí, že se brzy stalo jakoby běžným jevem každodenního života. Platnost právních norem nahrazovaly politické směrnice a rozhodování komunistického vedení. Všechna občanská a politická práva včetně dělnických práv představitelé režimu zlikvidovali, okleštili nebo přetvořili pro svou potřebu. V zakladatelském období režimu došlo k největší míře perzekuce v celé historii komunistické nadvlády.“*⁷⁶ Cílem této kapitoly není zabývat se politickými procesy, ale obecně poukázat na nezákonnost, která byla charakteristická pro 50. léta.

Nezákonná jednání v důsledku personálních čistek nebyla vždy úmyslná, ale bohužel byla také důsledkem neznalosti právního řádu osobami, které byly dosazeny na místa původních odborníků, kteří ale nevyhovovali nové politické situaci. B. Brůha jako vyšetřovatel Státní bezpečnosti v roce 1955 uvedl: *„Já skutečně jsem neznal tehdejší zákony, o kterých se tehdy hovořilo, a konečně je naznám prakticky dodnes... celý systém a metody práce jsem tehdy neposuzoval z hlediska, zdali je porušován zákon, ale byl jsem pevně přesvědčen, že je to správné a sloužím dobré věci.“*⁷⁷

3.1.1. Role prokurátora v trestním řízení

Každý prokurátor měl povinnost vést si detailní deník o každé trestní věci, na které se podílel, a ze zákona byla povinnost vést vyšetřovací spis. Tyto materiály posloužily jako výchozí prameny ke zkoumání reálného působení prokuratury v trestním řízení. Po roce 1948 byl stále v platnosti trestní řád z roku 1873, který minimálně upravoval průběh přípravného řízení. Trestní řád přijatý roku 1950 tuto situaci nijak nezlepšoval a úprava tohoto

---

⁷⁶ KAPLAN, Karel; PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008, str. 20

⁷⁷ tamtéž str. 21-22

úseku trestního řízení byla opět pouze rámcová.⁷⁸ Přípravné řízení bylo upraveno v ustanovení § 76-136 tohoto zákona. Prokurátor měl konat vyšetřování (zpravidla osobně), pokud se dozvěděl o trestném činu a věc nebyla již dostatečně objasněna. Prokurátor během vyšetřování sbírá důkazy o důležitých skutečnostech, rozhoduje o vazbě, zajišťuje výkon trestu a ochranných opatření, zajišťuje uspokojení poškozeného a jeho nároků, podle potřeby přibírá znalce a v neposlední řadě koná ohledání a vykonává domovní a osobní prohlídku. Pokud je dostatečně odůvodněno, že podezřelý spáchal trestný čin, podá prokurátor žalobu u soudu, u kterého je činný a případně navrhne ochranné opatření. Prokurátor je také oprávněn přerušit nebo zastavit trestní stíhání ze zákonem stanovených důvodů. Tato ustanovení ovšem neobsahovala potřebnou úpravu práv a povinností vyšetřujících orgánů, veškeré lhůty k provedení a ukončení některých úkonů a stádií přípravného řízení v takové podobě, jak je známe dnes a další ustanovení, která by konkretizovala toto stádium trestního řízení. Tyto nedostatky umožňovaly spolu s dalšími okolnostmi nezákonnosti v řízení, popřípadě úpravu řízení podle potřeb prokuratury a dalších orgánů.

V praxi tak docházelo k situacím, kdy prokurátor dal souhlas k zahájení vyšetřování i přes to, že k tomu neměl dostatečné důkazy. V případě vyšetřování osob, které byly politicky nepohodlné, byl i postup samotného vyšetřování upraven podle potřeb vyšetřujících orgánů. Oficiální zásada materiální pravdy a povinnost shromažďovat důkazy ve prospěch i v neprospěch byla nahrazena shromažďováním pouze takových důkazů, které ukazovaly proti obviněnému a směřovaly k jeho usvědčení. Tuto situaci ještě dokresloval fakt, jak už jsem výše zmiňovala, že někteří vyšetřovatelé nebyli seznámeni se zněním zákona, ale řídili se pouze příručkami a doporučeními. Jistá svévole ve vyšetřovacích praktikách tak vedla jednak k nesprávným závěrům vyšetřování, jednak k nedodržování základních lidských práv. Pokud obžalovaný následně před soudem uvedl, že byl přinucen k doznání během vyšetřování a popíral svou vinu, mohl být prokurátorem ještě navíc obviněn

---

⁷⁸ BLÁHOVÁ, Ivana; BLAŽEK, Lukáš a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, str. 76-77

z trestného činu křivého obvinění.⁷⁹ Podle příslušného ustanovení trestního zákona hrozil za tento trestný čin trest odnětí svobody až na 15 let.⁸⁰ Tyto praktiky vyšetřujících orgánů a zjevná lhostejnost orgánů jim nadřízených k těmto okolnostem jsou nejvíce viditelné v řízení před Státním soudem.

3.1.2. Odpovědnost prokurátorů za křivdy 50. let

Na nátlak veřejnosti a v důsledku zřízení několika komisí pro rehabilitaci obětí politických procesů probíhajících v letech 1949-1954 se objevila otázka, jak naložit s osobami, které se na těchto nezákonnostech podílely. Strana potřebovala najít kompromis mezi voláním po potrestání odpovědných osob a zároveň tzv. nestřílet do vlastních řad. Cílem bylo na jedné straně potrestat některé pracovníky prokuratury, soudů a další, ale zároveň přijít s takovým vysvětlením, které by vyvrátilo zavinění ze strany poučnorových událostí a socialismu. Jednotlivé návrhy na potrestání fungovaly na principu přeřazení osob zúčastněných na procesech na nižší pozice v úřadu a jejich eliminace ve vedoucích pozicích. Z návrhu opatření u prokurátorů, kteří se účastnili na politických procesech z 16. května 1963, vyplývá, že je nutné uvážit tehdejší praxi a fakticky omezené možnosti prokuratury ovlivňovat samotné vyšetřování pod vedením Státní bezpečnosti, přitom ovšem nezpochybňovat jejich podíl na porušování socialistické zákonnosti. Celá odpovědnost byla vlastně postavena na odpovědnosti za porušení socialistické zákonnosti. V této konstrukci byl chráněn socialismus jako takový a bylo tedy nezpochybnitelné, že vina ležela na jednotlivcích, a ne na socialistickém právním řádu.

Problém odpovědnosti za způsobené křivdy a vypořádání se s ní bych ráda ukázala na příkladu prokurátora Josefa Urválka. Ten byl obviněn z toho, že jako prokurátor „*schválil a podepsal obžalobu na soudruhy Frejku, Löbla a Margoliuse a byl hlavním žalobcem u Rudolfa Slánského a dalších*“ a ve funkci předsedy Nejvyššího soudu „*vedl hlavní líčení a soudil tyto osoby: Pavlík, Pavlíková, Švermová.*“ Za dobu jeho působení v pozici předsedy Nejvyššího soudu docházelo i k dalším nezákonnostem v řízení a v důsledku

---

⁷⁹ BLÁHOVÁ, Ivana; BLAŽEK, Lukáš a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, str. 77-79

⁸⁰ § 162 zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon ve znění ke dni 1. 8. 1950

toho k vydávání nezákonných rozhodnutí. Na základě usnesení předsednictva ÚV KSČ byl Urválek uvolněn v březnu 1963 ze své funkce a byl pracovně zařazen jako pracovník Vědeckovýzkumného ústavu kriminalistiky na Generální prokuratuře. Dále bylo doporučeno, aby mu byl uložen stranický trest napomenutí.⁸¹ Josef Urválek také působil jako prokurátor v politickém procesu M. Horáková a spol., ale tato skutečnost nebyla z politických důvodů předmětem jeho obvinění. Ve výsledku byl tedy bývalý předseda Nejvyššího soudu potrestán jen zbavením své funkce, ale stále působil v rámci prokuratury. Tato opatření, ač z pohledu veřejnosti nedostatečná, byla bohužel užívána v těchto kauzách běžně. Někdy jako doporučené opatření posloužil pouze stranický pohovor bez dalších následků.

Vyjádření Josefa Urválka k celé situaci z 5. července 1968 jen dokazuje, že on ani mnoho dalších si vlastně svou vinu neuvědomovali a necítili velkou morální odpovědnost za spáchané křivdy. Na svou obranu uvádí, že fakticky vedoucím prokurátorem v procesu se Slánským nebyl, ale bylo mu řečeno až na začátku procesu, aby podepsal obžalobu a přednesl i závěrečnou řeč. Z těchto důvodů bylo jeho jméno uváděno v tisku, a proto se stal terčem útoků. Dále, aby zjevně vyvrátil kariéristické motivy, ze kterých byl později obviňován, uvedl, že funkci předsedy Nejvyššího soudu opakovaně odmítal. Tu ale nakonec „byl donucen přijmout“ na základě rozhodnutí politického sekretariátu. Činnost na základě nezákonného vyšetřování Státní bezpečnosti vysvětluje tím, že „*mezi úkoly všech orgánů činných v trestním řízení byl postaven na první místo boj proti třídnímu nepříteli*“ a „*nedůvěra k práci StB byla považována za nedůvěru vybraným komunistickým kádrům.*“ Odpovědnost podle dalších argumentů Urválka nese svým jednáním StB a mimo jiné také skutečnost, že nebylo možné jako svědky povolát „soudruhy ve vysokých funkcích“, i když to povaha obvinění vyžadovala a často byli jako svědci uváděni, i když k soudu se reálně nedostavili. Podle jeho vlastních slov „*výrok, že jsme vědomě žalovali a soudili nevinné lidi, by znamenal rozsudek s nejvážnějšími důsledky... znamenal by naši stigmatizaci jako justičních vrahů. Znamenal by rozsudek*

---

⁸¹ Dokument č. 11. VOREL, J.; ŠIMÁNKOVÁ, A.; BABKA, L. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl II.* 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, str. 143

nespravedlivý a další křivdu, tentokrát na nás... Byli jsme hanebně oklamáni, zataženi do špinavé hry, poznamenáni na celý život. Pro mne již ta skutečnost, že jsem figuroval při tomto procesu, i když v přesvědčení, že plním záslužný státní a stranický úkol, znamená osobní tragédii, kterou ponesu v sobě na celý život.“ Jako další důkaz toho, že on jako prokurátor nepochybil, uvedl toto: „Ve všech procesech, v nichž jsem vystupoval jako prokurátor, obžalovaní byli usvědčováni a doznávali svou vinu. Nestěžovali si na nezákonné metody vyšetřování... Pokud vyšly najevo nezákonné metody vyšetřování při jiných procesech před Státním soudem, nebylo mi o tom nic známo.“⁸²

3.2. Státní prokuratura a její činnost

Státní prokurátoři působili u Státního soudu, který působil od roku 1948 do konce roku 1952, kdy byl zákonem č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů s účinností k 1. lednu 1953 zrušen. Státní soud byl zřízen zákonem č. 232/1948 Sb., o Státním soudu s působností na celém území republiky se sídlem v Praze a pobočkami v Brně a Bratislavě. Obsazení soudu bylo následující: soudci z povolání, soudci z lidu a také vojenští soudci pro případ řízení proti osobě ve vojenské soudní pravomoci.

Státní prokuratura se stala nedílnou součástí této instituce a velmi široce se zapojovala do politických procesů, které byly vedeny na základě zákona na ochranu republiky. Státní soud byl příslušný k takovým trestným činům podle tohoto zákona, kterými byly a) zločiny, stanovil-li na ně zákon trest smrti nebo trest na svobodě delší deseti let, nebo b) jiné zločiny nebo přečiny, navrhl-li veřejný žalobce projednání věci před Státním soudem.⁸³ Samotné řízení probíhalo podle tehdy ještě platného trestního řádu z roku 1873, později podle nového trestního řádu z roku 1950, tedy zákona č. 87/1950 Sb., před pětičlennými senáty. K úkonům veřejné žaloby byla zřízena Státní prokuratura, která zahrnovala státní prokurátory a státní viceprokurátory. Státní prokurátor byl přímo podřízen ministru spravedlnosti.⁸⁴ Jmenování na pozice soudců a prokurátorů proběhlo po pečlivém výběru z osob věrných

---

⁸² Dokument č. 6. VOREL, J.; ŠIMÁNKOVÁ, A.; BABKA, L. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl II.* 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, str. 76-85

⁸³ § 17 odst. 1 zákona č. 232/1948 Sb., o státním soudu ve znění ke dni 24. 10. 1948

⁸⁴ § 12 a násl. zákona č. 232/1948 Sb., o státním soudu ve znění ke dni 24. 10. 1948

režimu, aby činnost Státního soudu probíhala přesně podle sovětských vzorů. Po ukončení činnosti Státního soudu byly osoby, které převzaly tuto agendu, opět pečlivě vybrány podle obdobných kritérií – jako příklady slouží např. Seznam prokurátorských a soudcovských kádrů pro mimořádné procesy ze 7. března 1952 nebo Návrh soudců a prokurátorů pro zpracování státněprokurátorských a státněsoudních případů v jednotlivých krajích z 1. dubna 1952.⁸⁵

Funkce politických procesů byly následující: a) stabilizační faktor nového režimu a prostředek upevnění moci, b) prosazování sovětských plánů, c) způsob likvidace odpůrců režimu a kritiků politiky státu, d) obvinění nepřátel socialismu z neúspěchů, které ve skutečnosti souviseli s oficiální politikou, e) psychický nátlak na společnost.⁸⁶

3.2.1. Místo prokuratury v politických procesech

Klíčová role prokuratury v této oblasti je zcela nezpochybnitelná. Na základě rozhodnutí státních prokurátorů byly organizovány průběhy jednotlivých procesů a navrhovány tresty obviněných. Podle slov tehdejšího ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky „byli prokurátoři po všech stránkách pozadu za soudci a dopláceli na to existenčně. My změním pořadí našich zaměstnanců a do popředí se dostanou prokurátoři...“ Požadavek na zřízení Státního soudu jako jediného pro celé území Československa, kterému podléhají i osoby mladistvé a osoby ve vojenské soudní pravomoci, tomuto trendu rostoucího vlivu prokuratury ve všech oblastech lidského života silně napomáhal. Každé řízení před Státním soudem bylo předem připravováno a značně formalizováno. Okresní a krajské prokuratury byly povinny informovat své nadřízené o veřejném mínění ve svých regionech ohledně průběhu procesů a jejich výsledků.⁸⁷

---

⁸⁵ Dokumenty č. 3 a 4. VOREL, J.; ŠIMÁNKOVÁ, A.; BABKA, L. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl II.* 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, str. 42-70

⁸⁶ Kaplan, K.: *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, str. 20.

⁸⁷ BLÁHOVÁ, Ivana; BLAŽEK, Lukáš a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století.* Praha: Auditorium, 2013, str. 65

Nově se tedy prokuratura dostala do popředí trestního soudnictví ve vztahu k soudům. V té době byla prokuratura ještě podřízena ministru spravedlnosti a tato podřízenost byla konkrétně u Státní prokuratury ještě zesílena povinností podávat zprávu o všech případech, které byly prokuraturou řešeny podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky. Prokurátor J. Vieska na poradě státní prokuratury 7. 12. 1949 prohlásil: *Ministerstvo spravedlnosti má a musí mít ingerenci v trestních věcech, má mít konečné slovo např. tam, kde soud dospěl k názoru, že chce vynést u čtyř obžalovaných rozsudek smrti a z hlediska politického to není únosné. Ministerstvo má říci, kolik trestů smrti je únosných.*“⁸⁸

Jak z výše uvedeného vyplývá, tak prokuratura měla tedy v této oblasti rozhodující postavení hned z několika hledisek. Prokurátoři navrhovali výše jednotlivých trestů, byli autory scénářů průběhů jednotlivých procesů a jejich postavení bylo oproti soudcům značně posíleno. Státní prokuratura se také stala nástrojem Ministerstva spravedlnosti, které prostřednictvím prokuratury zasahovalo do řízení a silně tak ovlivňovalo celou oblast justice.

Prokuratura působila nejen v přípravném řízení, kdy vyšetřovací orgány shromažďovaly, často i nezákonně, důkazní materiály, které svědčily v neprospěch obviněného, ale svou významnou roli sehrála také v řízení před soudem, kde účast prokurátora byla při hlavním líčení obligatorní. Řízení u Státního soudu probíhalo, jak už jsem uváděla, podle předem připravených scénářů a obhájci se projevovali spíše jako další prokurátoři, kteří měli za cíl hájit „zájmy státu“ a ne svého klienta. Zpočátku, když byly vedeny první politické procesy, bylo zvykem jednotlivých prokurátorů vznést při hlavním líčení další obvinění, se kterými obžalovaný nebyl předem seznámen a v důsledku toho se nemohl účelně bránit a trestní řízení tím ztrácelo na objektivitě. Prokuratura měla dále velmi významné postavení při rozhodování o vině a trestu. Pokyn předsedy Státního soudu dokonce nařizoval soudcům rozhodovat podle návrhů prokuratury, jelikož prokuratura byla o případu lépe informována a dokázala lépe zhodnotit situaci. Této zásady se držely i soudci soudů nižších instancí. Účast veřejnosti v těchto procesech měla také svůj

---

⁸⁸ KAPLAN, Karel; PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008, str. 198-

význam. Prokurátor svým nacvičeným vystupováním působil na veřejnost tak, jak bylo účelné v rámci propagace režimu.⁸⁹

Význam prokuratury byl v rámci politických procesů nezastupitelný a klíčový. Paradoxem ovšem bylo, že prokuratura jako oficiální strážce socialistické zákonitosti často sama porušovala právní předpisy. Postupy vyšetřovatelů a průběh samotných procesů často odporoval právům, která zaručovala Ústava a také Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, kterou bylo Československo vázáno.

3.2.2. Rehabilitace obětí politických procesů

Rehabilitace jako náprava křivd minulosti proběhla v Československu oproti ostatním zemím tzv. východního bloku poměrně opožděně. První aktivity v této oblasti byly vyvinuty v činnosti Barákovy rehabilitační komise (pojmenované podle náměstka předsedy vlády Rudolfa Baráka) zřízené na podnět Antonína Novotného přednesený v lednu 1955. Práce této komise měla do nezávislé činnosti relativně daleko, většina jejích členů se na procesech osobně podílela a její jednání byla odposlouchávána pod přísným dohledem státních orgánů a do výsledků zasahovalo vedení KSČ. Tato komise nebyla později hodnocena příliš kladně a v roce 1957 ukončila svou činnost. V srpnu 1962 byla zřízena, z velké části na nátlak veřejnosti, druhá komise v čele s tajemníkem ÚV KSČ Drahomírem Kolderem. Poté byla ještě v roce 1963 ustanovena Barnabitská komise v čele s Josefem Lenártem a Pillerova komise ustanovena v dubnu 1968, která měla za úkolem prozkoumat s definitivní platností nezákonnost procesů konaných v letech 1949-1954. Závěry Pillerovy komise, které velmi dobře mapovaly situaci v 50. letech a fundovaně hodnotily nezákonná jednání ve zkoumaných procesech, byly ale stranou odmítnuty jako politicky nepohodlné a závěrečná zpráva nebyla pro veřejnost k nahlédnutí.⁹⁰

---

⁸⁹ BLÁHOVÁ, Ivana; BLAŽEK, Lukáš a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, str. 80-82

⁹⁰ tamtéž str. 318-325

Zákon o soudní rehabilitaci vydaný v roce 1968 byl připravován Ministerstvem spravedlnosti ve spolupráci s Nejvyšším soudem a Generální prokuraturou, kteří předložili zprávu o stavu rehabilitace nezákonností v politických procesech v období let 1948-1954. Nejvyšší soud ve své zprávě konstatoval, že nezákonností se dopustily všechny orgány zúčastněné na těchto procesech, tedy Státní bezpečnost, prokuratura i soudy samotné. Zpráva také obsahovala kritiku dosavadního řešení individuálních rehabilitací pomocí obnovy řízení nebo stížnosti pro porušení zákona. Předsednictvo Národního shromáždění poté vydalo rozhodnutí, ve kterém bylo stanoveno, že přezkoumávané budou rozsudky vydané od 24. října 1948 do 31. července 1965, a to formou individuálního přezkumu žádostí o rehabilitaci a v některých případech za zákona.⁹¹

Samotný zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. nabyl účinnosti 1. srpna 1968. Řízení mohlo být zahájeno nejen na návrh odsouzeného a jeho příbuzných, ale i na návrh prokurátora s tím, že návrh na zahájení řízení může být podán jen ve lhůtě jednoho roku od účinnosti zákona, tedy do 1. srpna 1969. Prokurátor se povinně účastní řízení, ať už ve veřejném nebo neveřejném zasedání a vyšetřovatelé prokuratury mohou být pověřeni k došetření potřebných skutečností. Pokud není konkrétní věc projednávána na základě návrhu, ale na základě stížnosti pro porušení zákona, tak je k této stížnosti příslušný generální prokurátor. Pro posouzení odpovědnosti těch, kteří se účastnili přípravy a projednání věci, byly zřízeny speciální prověřkové komise – to se týkalo i prokurátorů a vyšetřovatelů prokuratury podle ustanovení § 40 odst. 1 tohoto zákona.

V souvislosti s následujícím politickým vývojem v Československu byly vyvíjeny snahy o přerušování rehabilitačních procesů a rostl nátlak na odsouzené, by nepodávali návrhy na zahájení řízení. Zákon o rehabilitacích byl poté novelizován zákonem č. 70/1970 Sb.⁹² Tato novelizace přinesla několik změn. Rozsah přezkoumávaných věcí byl zúžen podle ustanovení § 2 na věci s odsuzujícími rozsudky vydanými do 31. 12. 1956, tedy oproti původnímu znění byla posunuta hranice přípustných věcí k přezkumu o 9 let.

---

⁹¹ tamtéž str. 326-329

⁹² tamtéž str. 334-335

Dále by zrušen institut společného obhájce a nárok na uveřejnění nového rozhodnutí, které nahrazuje původní rozsudek. Tyto a další změny v praxi znamenaly omezení soudních rehabilitací na minimum a okleštění práv poškozených. Další vlna rehabilitací proběhla až po roce 1989.

3.2.3. Významné politické procesy

Největší a nejznámější politické procesy konce 40. let a začátku 50. let 20. století jsou spojování s činností Státního soudu a Státní prokuratury. Vlna těchto procesů ovšem nezahrnovala jen řízení před Státním soudem na základě obvinění z trestných činů podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky, ale obdobné procesy probíhaly také na úrovni nižších stupňů soudnictví. Některé připravované procesy dokonce ani nedospěly k řízení před soudem, jelikož v rámci vyšetřování byly bohužel některé vyšetřované osoby ubity k smrti příslušníky Státní bezpečnosti během několikahodinových výslechů, které byly zaměřeny na jediné – dostat z vyšetřovaného doznání viny. V několika následujících podkapitolách bych chtěla poukázat na skupiny vybraných procesů, které byly zaměřeny proti konkrétním okruhům osob.

Důvody perzekuce jistých okruhů osob ve společnosti byly zejména politické. Nelze ovšem přicházet s tvrzením, že veškeré justiční spory v tomto období byly jen politickými procesy, kde byli souzeni nevinní lidé na základě vykonstruovaných obžalob, a že spravedlivá rozhodnutí by v této etapě československých dějin jeden pohledal. Proto je nutné a zcela zásadní striktně rozlišovat mezi politicky zaměřenými procesy a těmi, které probíhaly na základě obžalob z trestných činů, které byly reálně spáchány.

3.2.3.1. Procesy s příslušníky ozbrojených sil

Vojenské osoby spadaly do pravomoci vojenských soudů, které v porovnání s civilními soudy vydávaly přísnější rozsudky a k nim odpovídající tresty. *„Velký počet obětí politických procesů z řad důstojníků a generálů odpovídal komunistickému úsilí ovládnout armádu... Politické čistky vyřadily z armády tolik generálů a důstojníků, že došlo k faktické destrukci důstojnického sboru. Nucený nebo dobrovolný odchod z armády dosáhl*

stupně, kdy armáda ztrácela schopnost plnit vymezenou funkci.“⁹³ Důvody pro tyto změny, které byly výrazné nejvíce po únoru 1948, byly různé. Armáda byla jednou z vážných hrozeb, které by mohly ohrozit převrat a udržení nově nastoleného režimu, a proto bylo nutné nahradit odborníky politicky loajálními jedinci tak, jako k tomu došlo v justici a dalších oblastech. Dále bylo nutné zbavit se některých vysoce postavených vojenských hodnostářů, kteří měli zkušenosti jak s realitou sovětské armády a jejích praktik, tak i se „západními“ armádními sbory. Zejména za války vysoce cenění letci ve službách Anglie a dalších západních států se stali nepohodlnými. Za zmínku také stojí, že v hledáčku vyšetřovatelů se ocitl i budoucí československý prezident, tehdejší ministr národní obrany generál Ludvík Svoboda.

„Státní soud poslal do vězení 1169 příslušníků armády, v následujících dvou letech bylo za kontrarevoluční trestné činy odsouzeno 349 vojáků, a další rok 146. Ani tato čísla nejsou úplná, neboť nezahrnují odsouzené před vznikem Státního soudu; v jeho údajích navíc chybějí oběti z řad civilních zaměstnanců armády. Z obětí bylo 31 důstojníků a generálů odsouzeno k trestu smrti a rozsudek byl vykonán.“⁹⁴

Akce Žatec, jako jeden z příkladů perzekuce vojenských hodnostářů, je řazena k největším procesům s důstojníky československé armády. Obvinění byli vyšetřováni pro podezření z plánování státního převratu, které bylo vykonstruované, a pod vlivem krutých výslechů se někteří i doznali. Státní prokuratura v těchto případech navrhovala tak přísné tresty (z prvních patnácti obžalovaných byl deseti z nich navržen trest smrti), že muselo zasáhnout Ministerstvo spravedlnosti, které mělo obavy z reakce veřejnosti.⁹⁵

Generál Heliodor Píka byl jedním z prvních popravených generálů, které postihly armádní čistky. Generál Píka se proti režimu provinil tím, že jako velitel československé vojenské mise v Sovětském svazu, kde působil za války a seznámil se zde důkladně se sovětskou armádou, měl časté spory v představiteli komunistů, kteří působili v exilu v Moskvě, a že svými názory

---

⁹³ KAPLAN, Karel; PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008, str. 85

⁹⁴ tamtéž str. 86

⁹⁵ tamtéž str. 92-94

často odporoval tamějšímu vojenskému velení. Navíc po válce platil za velkou autoritu ve své funkci zástupce náčelníka generálního štábu. Píka byl ihned po převratu propuštěn z řad armády, brzy poté byl zatčen a v lednu 1949 odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán 21. června 1949.⁹⁶ Osud generála Píky je osudem mnoha mužů, kteří věrně a oddaně sloužili nejen za války vlasti a namísto pocty, kterou si bezesporu zasloužili, je dostihl osud, který by si nezasloužil nikdo, natož muži, kteří statečně bojovali za svobodné Československo, které si ale představovali poněkud jinak, než jaká byla realita.

3.2.3.2. Církevní procesy

Porušování svobody náboženského vyznání bylo po únorových událostech na denním pořádku, i přesto, že toto právo bylo zaručeno Ústavou z roku 1948, konkrétně v § 16 odst. 1 „*Každý má právo vyznávat soukromě i veřejně jakoukoli náboženskou víru nebo být bez vyznání.*“ Církevní hodnostáři byli omezováni v některých náboženských obřadech, šíření náboženské literatury a dalších věcech. V tu dobu také probíhaly tzv. akce K a P, přičemž akce K byla zaměřena na likvidaci mužských řádů a kongregací a více jako 2 000 členů řádu bylo odvečeno do centralizačních a internačních klášterů. Akce P byla krycím názvem pro násilné připojení řeckokatolické církve k pravoslavné církvi, čímž byla fakticky zlikvidována řeckokatolická církev (ke zrušení došlo 28. dubna 1950) a duchovní byli nuceni přestoupit na pravoslaví. Perzekuce nebyly ušetřeny ani další církve.⁹⁷

V rámci perzekuce se církev nevyhnula ani připravovaným procesům. Zpráva o trestních věcech proti duchovním z roku 1949 uvádí, že v Čechách a na Moravě bylo podáno 261 trestních oznámení proti duchovním a vyneseno 61 odsuzujících rozsudků. Na Slovensku bylo podáno 91 trestních oznámení a vyneseno 23 odsuzujících rozsudků.⁹⁸ Zejména katolická církev byla pro nový

---

⁹⁶ tamtéž str. 88-89

⁹⁷ KAPLAN, Karel; PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008, str. 31-33

⁹⁸ Dokument č. 25. VOREL, J.; ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl I*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, str. 378

režim hrozbou, a to nejen jako jakýsi ideologický nepřítel, ale hlavně kvůli svým vazbám na Vatikán a západní svět.⁹⁹

Nejznámějším případem perzekuce duchovního je tzv. čichošťský zázrak, i když v tomto případě k procesu nakonec nedošlo. V obci Čichošť se koncem roku 1949 údajně při mši svaté několikrát pohnul během kázání místního faráře Josefa Toufara kříž, který byl umístěn na hlavním oltáři za kazatelnu. Samotná událost upoutala velkou pozornost místních věřících i širokého okolí. Tato událost se díky své popularitě, jelikož předtím tomu Státní bezpečnost nevěnovala velkou pozornost, stala záminkou pro obvinění Josefa Toufara z inscenace celé události a Toufar byl zatčen. Existuje mnoho teorií o tom, co se vlastně tehdy mohlo stát a jedna z nich poukazuje na možnost, která je velmi pravděpodobná, že celá situace byla iniciována právě ze strany StB, aby poté posloužila svému účelu.

Toufar byl ve vazbě několikrát vyslýchán a to způsobem, který rozhodně neodpovídal postupu při výslechu popsaného předpisy trestního práva. Obviněný farář byl opakovaně nucen k doznání, ale ten odmítal tvrzení, že by snad tahal za drátky a kříž tím sám uváděl do pohybu a tím zinscenoval údajný zázrak. V rámci propagace byl také připravován film o tom, jak farář fingoval tento zázrak a do obce Čichošť byl k tomu účelu Toufar přivezen, aby se také účastnil natáčení. Josef Toufar zemřel na následky brutálního výslechu 25. února 1950.¹⁰⁰

3.2.3.3. Revoluce požírá své děti

Politické čistky po únoru 1948 namířené původně proti odpůrcům komunismu dospěly v 50. letech do fáze, kdy bylo nutné protřídit řady samotných soudruhů. Proces se Slánským, který se konal v listopadu 1952, se stal varováním pro ostatní, kteří si už nadále nemohli být jisti svým postavením ve společnosti, někdy dokonce i životem, ani jako členové Komunistické strany Československa, když doba dostihla i generálního tajemníka ÚV KSČ. Zároveň tento tzv. monstrproces uzavíral sérii obdobných

---

⁹⁹ KAPLAN, Karel; PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008, str. 73

¹⁰⁰ tamtéž str. 75-76

procesů, takže pomyslný kruh se tím přímo ukázkově uzavřel. Další „méně významné“ procesy pokračovaly i poté.

Oficiální název zněl proces s „*Protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským,*“ někdy také znám jako proces s tzv. centrem. Tento proces se od předchozích lišil v jedné zásadní věci, a to v tom, že na lavici obžalovaných seděla skupina osob, u kterých nikdo nepředpokládal, že by se v této pozici mohli ocitnout – „*nejbližší Gottwaldův spolupracovník Rudolf Slánský, dále dva jeho zástupci, ministr zahraničních věcí, několik náměstků ministra, velitelé Státní bezpečnosti a velitelé sektorů v bezpečnosti, náčelník generálního štábu armády a několik generálů, vedoucí funkcionáři ústředního i krajských sekretariátů KSČ, bývalý předseda a členové Sboru pověřenců, vedoucí funkcionáři a kapitáni čs. hospodářství.*“¹⁰¹

Tento proces vznikl na popud sovětských poradců, pokyn přišel přímo z Moskvy. Sám prezident Gottwald ani další komunističtí funkcionáři nemohly tušit, jestli se také neobjeví na seznamu nepohodlných osob a vzhledem k situaci se nikdo neodvážil zasahovat do příprav procesu a obhajovat své stranické kolegy ze strachu, že bude také trestně stíhán. Někteří naopak uvítali zvrát událostí a také díky tomu se dostali na místa a do bývalých funkcí vyšetřovaných. Zajímavostí je také fakt, že tento proces posloužil jako reakce na neúspěšný pokus Sovětského svazu prosadit v nově vzniklém státě Izrael své záměry a vyvolal tak vlnu antisemitismu. Tomu také odpovídal seznam obviněných, ve kterém figurovala jména jedenácti osob židovského původu.^{102,103} S dnešního pohledu je tento motiv vyvolaného procesu těžko pochopitelný, vzhledem k předcházejícím událostem 2. světové války a s tím související perzekuce židovského obyvatelstva a vzhledem k původním vztahům Československa s Izraelem.

Samotný proces byl zahájen u Státního soudu 20. listopadu 1952. Slánský byl v žalobě označen za agenta buržoazie a americké rozvědky. Podle

---

¹⁰¹ tamtéž str. 124

¹⁰² tamtéž str. 133

¹⁰³ KALOUS, Jan. *Komunisté před soudem: k některým aspektům politických procesů v Československu na počátku 50. let.* In: Paměť a dějiny. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2012, č. 4. Dostupné také na <https://www.ustrcr.cz>

žaloby státního prokurátora JUDr. Urválka „*Spiklenci, vedeni Slánským, usilující o zmaření výstavby socialismu v ČRS a o návrat ke kapitalismu, snažili se především oslabit a rozbít bratské vztahy Československé republiky k SSSR a zavléci ČSR do područí imperialismu... Vyšetřováním bylo dále prokázáno, že ve snaze zlikvidovat lidově demokratické zřízení v Československu a zničit samostatnost republiky spiklenci sabotovali výstavbu armády...*“ Svými činy spáchali obvinění trestný čin velezrady, vyzvědačství, sabotáže a vojenské zrady.¹⁰⁴ V tomto procesu přes jeho nezákonnost byli souzeny osoby, které ale zcela nevinné nebyly. Byli tak nakonec odsouzeni za trestné činy, které nespáchali, ale nebyli potrestáni za ty činy, kterých se ve skutečnosti dopustili jako komunističtí funkcionáři.

Podle rozhodnutí Státního soudu bylo ze čtrnácti obviněných k trestu smrti odsouzeno jedenáct osob. Ostatní byli odsouzeni k trestu odnětí svobody na doživotí.¹⁰⁵

3.3. Prokuratura na úseku boje proti alkoholismu

Zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu, který nahrazoval zákon č. 87/1948 Sb., o potírání alkoholismu, poukazuje na fakt, že alkoholismus je překážkou rozvoje socialistického soužití a narušuje výstavbu socialistické společnosti. Z tohoto důvodu jsou vyzívány všechny státní orgány a organizace k vyvinutí jednotného úsilí v boji proti alkoholismu. Za alkoholický nápoj jsou považovány lihoviny, víno, pivo a ostatní nápoje s větším obsahem než 0,75 objemových procent alkoholu.¹⁰⁶ Boj proti alkoholismu je řízen národními výbory, které k tomu účelu zřizují specializované protialkoholní sbory.

Generální prokuratura vydala jako reakci na přijetí zákona instruktážní příručku, která konkretizovala roli prokuratury na úseku boje proti alkoholismu. Na úseku všeobecného dozoru je úkolem prokuratury prosazovat ustanovení protialkoholních sborů, které byly často nečinné a někdy ani

---

¹⁰⁴ *Žaloba proti vedení protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským.* In: Rudé právo. Praha: Borgis a.s., 1952, č. 310, str. 3-6. Dostupné také na <http://archiv.ucl.cas.cz>

¹⁰⁵ *Rozsudek nad vedením protistátního spikleneckého centra v čele s R. Slánským.* In: Rudé právo. Praha: Borgis a.s., 1952, č. 318, str. 1. Dostupné také na <http://archiv.ucl.cas.cz>

¹⁰⁶ § 1 odst. 2 zákona č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu ve znění ke dni 27. 12. 1962

nebyly zřízeny. Dále prokuratura dozoruje, zda práce těchto protialkoholních sborů je aktivní, plánovitá a soustavná a plní kontrolní funkci. „*Při uplatňování prostředků všeobecného dozoru na úseku boje proti alkoholismu volí prokuratury vždy takový postup, aby nejen prosazovaly opatření proti asociálnímu požívání alkoholických nápojů, nýbrž aby zároveň upevňovaly socialistickou zákonnost v práci protialkoholních sborů.*“¹⁰⁷

Prokuratura má svůj význam také na úseku občanskoprávního dozoru. Opilství jako právní skutečnost je v občanském právu, ale i v trestním, rozlišována od duševní poruchy a jedná se o zásadní hledisko při posuzování způsobilosti k tzv. právním a protiprávním úkonům a k posouzení odpovědnosti za způsobenou škodu. Tyto a další skutečnosti jsou upraveny několika předpisy občanskoprávního, pracovněprávního a dalšího charakteru. Úkolem prokuratury je zkoumat, zda byly tyto předpisy správně a účelně použity a také užívat prostředky tohoto úseku dozoru, například vstoupit do řízení a činit návrhy na uplatnění odpovědnosti za neoprávněný majetkový prospěch.¹⁰⁸

Zásadní roli na úseku boje proti alkoholismu má prokuratura z pohledu trestního práva v přípravném řízení. Prokurátor je povinen dodržovat obecné zásady pro výkon dozoru a zejména v této oblasti dozоровat vyšetřující orgány, zejména jejich činnost ve smyslu ustanovení § 164 odst. 2 trestního řádu: „*Vyšetřovatel postupuje při vyšetřování z vlastní iniciativy tak, aby co nejrychleji a nejúplněji byly objasněny všechny skutečnosti potřebné k posouzení případu, osoby pachatele i nároku poškozeného na náhradu škody a aby byly také odhaleny příčiny, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání. Na zjištěné nedostatky nebo závady upozorní vyšetřovatel státní nebo jiný orgán...*“¹⁰⁹ Metodicky stanovený postup vyšetřování je za těchto okolností následující: a) objektivně zjistit a dokázat vztah pachatele k požívání alkoholu a stupeň jeho závislosti, b) zajistit takové důkazy, aby bylo možné prokázat závislost, c) zjistit další okolnosti ohledně pachatele. Dále je také

---

¹⁰⁷ BOGNER, Karel. *Hlavní úkoly a činnost prokuratury na úseku boje proti alkoholismu: instruktážní příručka Generální prokuratury ČSSR*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1968, str. 30-31

¹⁰⁸ tamtéž str. 36-51

¹⁰⁹ § 164 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád ve znění zákona č. 57/1965 Sb.

nutné zjistit stupeň opilosti pachatele, a to pomocí několika metod, které příručka detailně popisuje.¹¹⁰

Specifikem je výslech podnapilého, nebo dokonce opilého pachatele, který spáchal trestný čin v tomto stavu. Výslech takové osoby je nutné provést ihned z důvodu co nejpřesnějšího zjištění skutkového stavu. Dalším důvodem okamžitého výslechu je také snaha zjistit, jak velký vliv má alkohol na myšlení a jednání pachatele a toto zjištění je poté dáno do souvislostí s výsledky zkoušky krve. Tyto poznatky o stavu pachatele jsou velmi významné pro případné znalecké zkoumání duševního stavu obviněného. Pokud byl pachatel ve vyšším stupni opilosti, tak je pravděpodobné, že po vystřízlivění si nebude pamatovat na své jednání, výslech provedený ihned po spáchání trestného činu tedy také eliminuje případné pozdější komplikace ve výpovědi a také omezuje možnost pachatele předstírat, že si nic nepamatuje.¹¹¹

---

¹¹⁰ BOGNER, Karel. *Hlavní úkoly a činnost prokuratury na úseku boje proti alkoholismu: instruktážní příručka Generální prokuratury ČSSR*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1968, str. 55-60

¹¹¹ tamtéž str. 66-68

Závěr

Obnovená Československá republika se po skončení 2. světové války musela vyrovnat se změnami, které přinesly minulé události, a její představitelé hledali kompromis mezi odkazem předválečného Československa a novými požadavky na zřízení státu. V tomto období zaniklo několik institutů a myšlenek tzv. první republiky a zrodily se nové. Ve své diplomové práci jsem se zabývala konkrétně otázkou prokuratury v Československu po únoru 1948. Tento institut jsem se snažila popsat z několika úhlů pohledu.

První část diplomové práce popisuje systém organizace prokuratury, jednotlivé složky soustavy a jejich vzájemné vztahy. Model prokuratury tak, jak byl zpočátku navržen, se v několika následujících letech měnil, jednak podle požadavků doby a vývoje společnosti, jednak se postupně modifikoval podle sovětského vzoru do prokuratury socialistického typu. Také požadavky na osoby, které vykonávaly svou práci na pozici prokurátora, se postupem času přizpůsobily požadavkům komunistického režimu. Namísto odborníků s několikaletou praxí byly preferováni tzv. dělničtí prokurátoři, kteří s minimálním právním vzděláním vykonávali svou funkci loajálně k režimu a podle pokynů svých nadřízených.

V druhé části své práce se věnuji několika vybraným pravomocem, které byly prokuratuře svěřeny příslušnými zákony. Prokuratura se postupně vyvinula v nový, leninský (někdy také označovaný jako socialistický) typ podle sovětského vzoru, přičemž základním posláním prokuratury bylo střežit socialistickou zákonnost. Dozor jako jeden z mocenských nástrojů sloužil k tomuto účelu. Dozorová činnost prokuratury se kromě všeobecného dozoru dělila ještě na úseky dozoru nad přípravným řízením, nad soudy a státními notářstvími a nad místy, kde byla omezována osobní svoboda. Prokurátor byl kromě trestního řízení oprávněn vstupovat také do občanského soudního řízení, a to v několika zákonem stanovených případech. Posledním vybraným oprávněním prokuratury, které ve své práci popisuji, je oprávnění podat stížnost pro zachování zákona, která byla později modifikována na stížnost pro porušení zákona.

Třetí část mé práce je věnována některým případům, kdy prokuratura využívala svá oprávnění v praxi. V této části práce se zaměřuji zejména na nezákonná jednání prokuratury a justice na konci 40. let a na začátku 50. let 20. století a jak se režim s těmito nezákonnostmi následně vypořádal. Mým cílem bylo poukázat na fakt, že i přes zřízení několika rehabilitačních komisí a přijetí příslušného zákona nebyli rehabilitováni všechny oběti nezákonných rozhodnutí a justičních vražd. Obdobně nedostatečně byla řešena otázka potrestání odpovědných osob za taková jednání a rozhodnutí. Reálnější pohled na věc přineslo až zkoumání událostí 50. let po roce 1989. Vykonstruované politické procesy probíhající před Státním soudem zasáhly do mnoha oblastí lidského života. Ve své práci jsem zvolila popis několika procesů zaměřených na konkrétní skupiny obyvatel. Kromě veřejně nejznámějšího procesu s JUDr. Miladou Horákovou jsem tak chtěla poukázat i na další, neméně významné procesy, zejména s představiteli církve, armády a samotného centra komunistického režimu. V závěru této části se věnuji úloze prokuratury v boji proti alkoholismu, který byl vnímán jako vážná překážka v budování jednotné socialistické společnosti, a proto bylo nutné, aby prokuratura dozorovala i takovéto oblasti.

Cílem mé diplomové práce bylo popsat působení prokuratury v Československu v období socialismu. Prokuratura se stala nástrojem upevňování moci, to ovšem nelze použít jako jediné kritérium hodnocení prokuratury jako celku. Nelze totiž hodnotit prokuraturu pouze v souvislostech komunistického režimu, ale je třeba prozkoumat jednotlivé aspekty tohoto institutu samostatně a posoudit, zda by tento model nemohl být inspirací současné úpravy státního zastupitelství v České republice, ale i v dalších státech.

Seznam pramenů a použité literatury

LITERATURA:

a) knižní literatura

- 1) BALZER, Jiří; BUKVÁŘOVÁ, Jitka. *Právní minimum z oblasti soudnictví: základy organizace justice, prokuratury a SNB, trestního, občanského, rodinného a pracovního práva a socialistické zákonnosti*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 133 s.
- 2) BLÁHOVÁ, Ivana; BLAŽEK, Lukáš a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. 378 s. ISBN 978-80-87284-48-3.
- 3) BOGNER, Karel. *Hlavní úkoly a činnost prokuratury na úseku boje proti alkoholismu: instruktážní příručka Generální prokuratury ČSSR*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1968. 141 s.
- 4) FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba: díl první - Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. 1. vyd. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. 215 s. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, sv. 62.
- 5) FLEGL, Vladimír. *Československá justice a prokuratura 1945-1978*. 1. vyd. Praha: Ústav státní správy, 1979. 251 s.
- 6) HLAVSA, Petr. *Předpisy z oblasti organizace justice a prokuratury*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1980. 446 s.
- 7) HRDLIČKA, Jindřich. *Prokurátorské žaloby v občanském soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1968. 76 s. Studie ČSAV, R 1968, čís. 5
- 8) KAPLAN, Karel; PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008. 253. ISBN 978-80-7364-049-1.
- 9) KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* 2. vyd. Brno: Doplněk, 1996. 347 s. Knihy dokumenty. ISBN 80-85765-58-6.
- 10) KUČHTA, Josef; SCHELLE, Karel. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 260 s. ISBN 80-210-1044-4.
- 11) LATA, J. *Prokuratura*. In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 848-891. ISBN 978-80-210-4844-7.
- 12) NEZKUSIL, Jiří. *Poslání a možnosti prokuratury v systému prevence kriminality*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983, 255s.
- 13) NEZKUSIL, Jiří; SVOBODA, Josef. *Vědecká konference socialistických zemí o úloze prokuratury v koordinovaném boji s trestnou činností*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1978. 323 s.

- 14) PIPEK, Josef; HALAŠKA, Jaromír; KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Komentář k zákonu o prokuratuře*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1957, 334 s. Zákony.
- 15) PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1987. 259 s.
- 16) RŮŽEK, Antonín; TOLAR, Jan. *Vzory prokurátorských rozhodnutí v trestních věcech*. Praha: Generální prokuratura ČSSR, 1975. 150 s.
- 17) SAVICKIJ, M. V. *Prokurátorský dozor nad dodržováním zákonnosti v činnosti orgánů vyhledávání a přípravného vyšetřování*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1963, 199 s.
- 18) SCHELLE, Karel; VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 519 s. ISBN 80-86432-34-3.
- 19) SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné žaloby do roku 1989*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2012. 48 s. Právo. ISBN 978-80-7418-170-2.
- 20) SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002. 416 s. ISBN 80-246-0217-2.
- 21) *Usnesení celostátní konference ÚV KSČ*. In: Život strany. Praha: Rudé právo, 1956, č. 13. ISSN 0322-8118.
- 22) VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 684 s. ISBN 978-80-7380-127-4.
- 23) VOREL, J.; ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl I*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, 415 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 8. ISBN 80-86621-03-0.
- 24) VOREL, J.; ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl II*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, 311 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 9. ISBN 80-86621-05-7.
- 25) VOREL, J.; ŠIMÁNKOVÁ, A. a kol. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl III*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, 479 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 10. ISBN 80-86621-06-5.

b) časopisecká literatura:

- 1) *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2012, č. 4. ISSN 1802-8241.
- 2) *Rudé právo*. Praha: Borgis a.s., 1952, č. 310. ISSN 0032-6569.
- 3) *Rudé právo*. Praha: Borgis a.s., 1952, č. 318. ISSN 0032-6569.
- 4) *Socialistická zákonnost*. Praha: Právnický ústav ministerstva spravedlnosti, 1968, č. 7, str. 390-393. ISSN 0037-8305.
- 5) *Život strany*. Praha: Rudé právo, 1956, č. 11. ISSN 0322-8118.
- 6) *Život strany*. Praha: Rudé právo, 1956, č. 13. ISSN 0322-8118.
- 7) *Život strany*. Praha: Rudé právo, 1957, č. 20. ISSN 0322-8118.

PRÁVNÍ PŘEDPISY:

- 1) ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky
- 2) ústavní zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky
- 3) zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu
- 4) zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví
- 5) zákon č. 270/1949 Sb., o finančních prokuraturách
- 6) zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- 7) zákon č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád
- 8) ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře
- 9) zákon č. 65/1952 Sb., o prokuratuře
- 10) zákon č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů
- 11) zákon č. 68/1952 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád
- 12) zákon č. 65/1956 Sb., o prokuratuře
- 13) zákon č. 36/1960 Sb. o územním členění státu
- 14) ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky
- 15) zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- 16) zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu (27. 12. 1962)
- 17) zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád)
- 18) zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- 19) zákon č. 60/1965 Sb., o prokuratuře
- 20) zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení
- 21) zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci
- 22) ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci
- 23) zákon č. 147/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 60/1965 Sb., o prokuratuře
- 24) ústavní zákon č. 155/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje hlava osmá Ústavy

- 25) zákon č. 20/1970 Sb., o prokuratuře
- 26) zákon č. 70/1970 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci
- 27) ústavní zákon č. 135/1989 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 100/1960 Sb.
- 28) zákon č. 168/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o prokuratuře
- 29) zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky (lustrační zákon)
- 30) ústavní zákon č. 493/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci a některé další ústavní zákony
- 31) ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- 32) zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

Resumé

Czechoslovak Republic after World War II had to deal with the changes in society. New state had to build a bridge between so called First Republic and new basic requirements for the establishment of the state. In my thesis I tried to describe the Prosecutor's office in Czechoslovakia after February 1948.

In the first part of my thesis I describe the system of the organisation of prosecution, the individual components of the system and their relations. The model of the Prosecutor's Office, as it was originally established, changed in the next few years according to the requirements of the time and development of the society and was gradually modified according to the Soviet model in the socialist type of prosecution.

In the second part of my thesis I deal with several selected powers, which were assigned to the Prosecutor's Office. Supervision is one of the power tools. In addition to the general supervision, the supervision of the Prosecutor's Office was divided into sections such as supervision of courts and state notaries, places where personal freedom was restricted and other. Prosecutor was also entitled to enter into civil procedure.

The third part of my work is devoted to some cases where the Prosecutor's Office used its authority in practice. In this part of my work I focus mainly on illegal acts of prosecution and justice at the end of the 1940s and early 50s of the 20th century and how the regime subsequently dealt with these unlawful acts.